№ 271 ՇԱԲԱԹ, 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

1910
ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ № 271

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թղթակցութիւնները ընդունվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергiевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւններ ընդունվում են ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1911 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր., 1 ամսվանը 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Արտասահմանում բաժանորդագրվողները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Ուսուցչական բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել [illegible] 40 կոպ. [illegible]

Ի նկատի ունենալով, որ ուշ բաժանորդագրվողները պատճառում են [illegible] մի շարք անխուսափելի անկարգութիւններ, որոնք զգալի են խմբագրութեան [illegible] 1-ից [illegible] բաժանորդներին, [illegible]

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադր. [illegible]

Մեր հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Կամ՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԴ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

„ԱՂԲԻՒՐԻ" եւ „ՏԱՐԱԶԻ" բաժանորդներին

[illegible]

«ԱՂԲԻՒՐ» [illegible] №-ը «ՏԱՐԱԶԻ» [illegible] ԼԻՎ. ՏՕԼՍՏՈՅ [illegible]

Սակայն որովհետեւ լոյս է տեսել և «ԱՂԲԻՒՐԻ» [illegible] №-ը, որ և հասել է բաժանորդներին [illegible]

Այս շրջաբերականը հրատարակելու անհրաժեշտութիւնն այն է, որ չը լինի թէ մեր գաւառական բաժանորդները գայթակղվեն և նրանց ականջին հասնի, որ ցենզուրան չէ թոյլատրում։ Այսպիսի բան չը կայ. փաստն այն է, որ վերև պատմեցինք։

№№-ը պօստ կը գցվեն ամսիս 7-ից ոչ ուշ։

Նոր տարվայ հերթական №№-ը «ԱՂԲԻՒՐԻ», «ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻ» և «ՏԱՐԱԶԻ» կը ստանան բացառապէս նրանք, որոնք վերանորոգած կը լինեն իրանց բաժանորդագրութիւնը։

«ԱՂԲԻՒՐ»-«ՏԱՐԱԶԻ» խմբագրութիւն

1348. 1—1

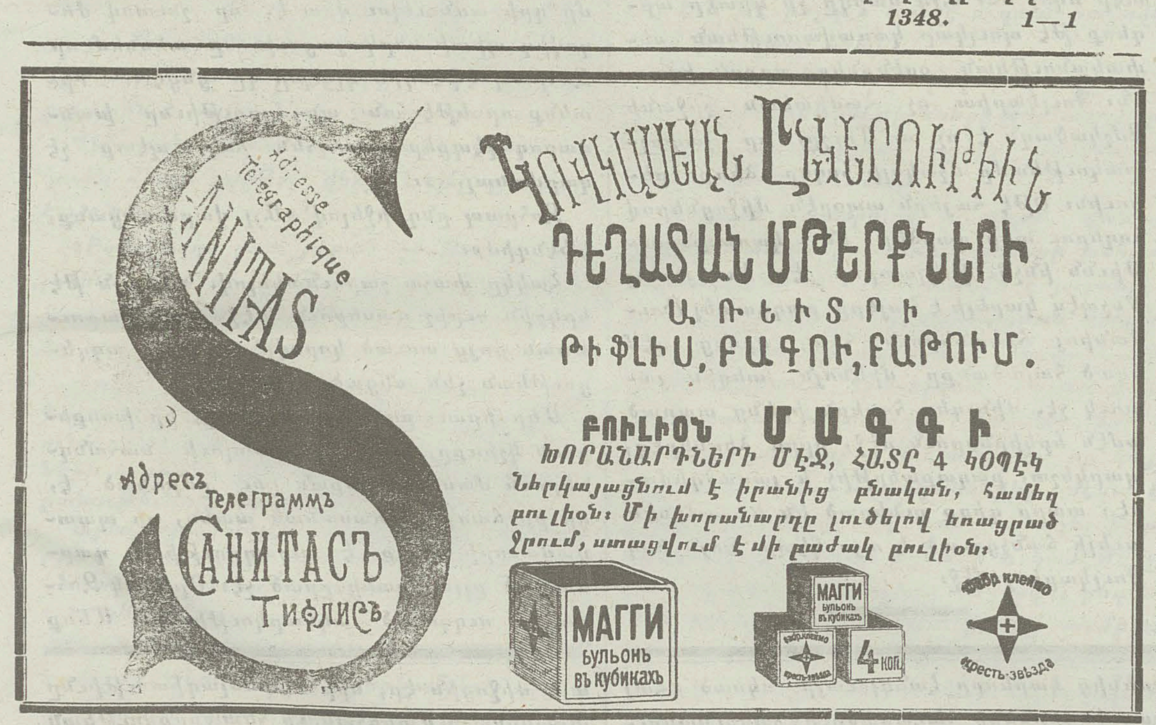

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 4-ին
«ԼՈՅՍ» Ընկերութեան օգտին
Նիկուլինի ռուս դերասանական խումբը
կը ներկայացնէ
Լ. Ն. ՏՕԼՍՏՕՅԻ
„ПЛОДЫ ПРОСВѢЩЕНІЯ"
Պիէսը 5 գործողութեամբ։

1339. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 4-ին
Հայոց Դրամ. Ընկ. թատերասէրների խումբը
Մասնակցութեամբ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ
կը ներկայացնէ—Շիլլերի յայտնի
ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ
Ողբերգ. 5 գործ. և 7 պատկերով, թարգմ. Փ. Վարդանեանի

Մասնակցում են—տ. Ցասմիկ, պ. պ. Արմէնեան, Ալլահվերդեան, Գալստեան, Դաւիթ-Խան, Լազարեան, Լարգ, Մուշկամբարեան, Յարութիւնեան, Ռուսեան, Տէր-Առաքելեան, Տէր-Յովհաննիսեան, Փիրումեան, Օհանեան և ուրիշները։

Սկիզբն է ճիշդ 8 ժամին երեկոյեան։
Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կոպէկ։

Ռէժիսոր՝ Ա. Արմէնեան
Հերթ. կարգադրիչներ՝) տ. Մամուլեան
) պ. Ամիրաղեան

1344. 1—1

ՎՏԱՆԳՆԵՐ

—

Բագուից եկած լուրը յուզիչ է։

Իբր թէ այնտեղ մարդկային ժանտախտի դէպք է տեղի ունեցել։

Մի՞թէ դա ճշմարիտ է։

Բագւում արդարև մի աղջիկ հիւանդացել է ժանտախտի արտաքին նշաններով և մեռել։

Արդեօք ժանտախտ է եղել մեռած աղջկայ հիւանդութիւնը, թէ մի ուրիշ բան, յայտնի չէ առ այժմ։ Վերքի մասերը ուղարկված են մանրադիտական հետազօտութիւններ կատարելու, որից յետոյ կարելի կը լինի որոշ բան ասել ճակատագրական հիւանդութեան լինել չը լինելու մասին։

Բայց կարծես բաւական չէր Բագուի յուզիչ լուրը, այժմ գալիս է նոյնպիսի սոսկալի մի լուր Բաթումից։ Այնտեղից նոյնպէս հաղորդում են ժանտախտի նման մի հիւանդութեան երևալու մասին։

Եւ ահա մեր երկրի ծայրերում, երկու ծովափնեայ բազմամարդ քաղաքներում տեղի են ունեցել ժանտախտի նման հիւանդութեան նշաններ։

Շուտով, անկասկած, կը ստացվեն աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ և կը պարզվի երևցած հիւանդութիւնների բնաւորութիւնը։

Բայց նախազգուշական և մաքառման միջոցներ պէտք է ձեռք առնվեն նաև այն դէպքում, եթէ պարզվի նոյն իսկ, որ ժանտախտ չէ եղել տեղի ունեցած հիւանդութիւնը։ Որովհետև, եթէ աղէտաբեր հիւանդութիւնը այսօր գոյութիւն չունի, նա վաղը կարող է մուտք գործել մեր երկիրը և սոսկալի կոտորածներ առաջ բերել ազգաբնակութեան շրջաններում։

Ինչպէս յայտնի է, ժանտախտի տարածմանը շատ նպաստում են տնային առնէտները, որոնք ենթակայ են այդ հիւանդութեանը և իրանք վարակվելով պատճառ են դառնում հիւանդութեան ընդարձակ տարածմանը, ստեղծելով շատ տեղերում հիւանդութեան հնոցներ, որոնցից նա անցնում է նաև մարդկանց վրա զանազան միջոցներով։ Ժանտախտը վարակում է մարդկանց, երբ վերջիններս շփվում են այն իրերի հետ, որոնք հաղորդվել են ժանտախտի վարակի, և նոյն իսկ օդի փոշու միջոցով, եթէ սրա մէջ կան ժանտախտի տարրեր։

Առնէտների ոչնչացումը ամենամեծ միջոցներից մէկն է աջող մաքառման, ժանտախտի տարածման և զարգացման դէմ։

Մեր քաղաքները չափազանց հարուստ են առնէտներով, որոնք շատ յամառ կերպով պահում են իրանց գոյութիւնը։ Նրանց կոտորելը պահանջում է հմտութիւն, կազմակերպչական գործունէութիւն և բաւական ծախք։

Յայտնի են առնէտներին ջարդելու մի քանի եղանակներ և, անշուշտ, պէտք ամեն ջանք գործ դնել, որպէս զի կարճ միջոցում կարելի լինի կոտորել այդ կենդանիներին մեծ քանակով։

Միւս կողմից անհրաժեշտ է միջոցներ ձեռք առնել, որ ազգաբնակութեան չքաւոր մասը, մանաւանդ այն մասը, որ ապրում է ներքնայարկերում, նկուղներում, աղտոտ և խոնաւ տեղերում, ուր առնէտները վխտում են մեծ քանակով, կարողանայ աւելի բարւոք առողջապահական պայմաններում մէջ լինել և ազատ մնալ թունաւոր նիւթի վարակիչ ազդեցութիւնից։

Հիւանդութիւնը տարածվում է լուերի, ճանճերի և ուրիշ միջատների միջոցով։ Ուստի որքան մաքուր է կենցաղը և որքան քիչ նպաստաւոր են միջատների զարգացման պայմանները, այնքան աւելի ապահով կարելի է լինել ժանտախտով վարակվելու վտանգից։

Օդեսսայում ժանտախտ լինելուց յետոյ զարմանալի չէ Բաթումում նրա երևալը։ Աւելի դժուար բացատրելի է Բագւում ժանտախտ երևալը։ Բայց այնտեղ կարող էր նա յայտնվել կամ Աստրախանի նահանգից, ուր նա մի քանի տեղերում գոյութիւն ունի, և կամ գուցէ նոյն Սև-ծովի ափերից փոխադրված որևէ միջոցով, զանազան ապրանքների հետ։

Ժանտախտը այն չափազանց լուրջ, չափազանց վտանգաւոր և աղէտաբեր հիւանդութիւններիցն է, որ մարդիկ չեն կարող հանգիստ ու հանդարտ նստել, սպասելով, որ գտնվեն կողմնակի հոգատարներ և իրանց վրա վերցնեն հիւանդութեան դէմ մաքառելու պատասխանատու գործը։

Պէտք է ամենքը մաքառման գործին ձեռնարկեն մեծ եռանդով և համերաշխ գործակցութեամբ, որպէս զի կարելի լինի հաւատալ մաքառման աջող ելքին։

Ա. Քալանթար

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

—

(Մեր սեփ. թղթակցից)

Էջմիածին, 1 դեկտեմբերի

Երկուշաբթի, ամսիս 29-ին, և երեքշաբթի, 30-ին, Վանքում և Վեհարանում խիստ մեծ իրարանցում էր տիրում։

Վեհափառ Կաթողիկոսը յանկարծակի ծանր կերպով հիւանդացաւ։ Հիւանդութիւնը այսպէս սկսվեց։ Երկուշաբթի առաւօտեան Վեհափառը, սովորականին պէս, վեր է կենում տեղից, գալիս է առաջին դահլիճը, թէյ խմում և ապա սկսում աշխատել գրասեղանի առաջ։

Մօտաւորապէս ժամը 9-ին զգում է ձախ կողմում, բայց մասնաւորի ձախ թևում, սոսկալի սուր ցաւ, որի պատճառով սկսում է թևը կծկվել։

Կանչում են բժշկին, Սուրէնեան և Մեսրոպ եպիսկոպոսներին։ Բժիշկը սկզբում յայտնում է, որ ներրդայնութեան հետևանք է։ Քննում է և գտնում է, որ սիրտը թոյլ է։ Սկսում են մածել, բայց չէ օգնում։

Անմիջապէս Էջմիածնից հեռագիր է գնում Երևան, հրաւիրում են բժիշկներ Տէր-Աւետիքեանին, Տէր-Գրիգորեանին և Տէր-Միքայէլեանին, որոնք կօնսիլիում են անում, մասնակցութեամբ Վանքի բժիշկ Տէր-Խաչատրեանցի։

Ներարկում են մորֆի. ցաւերը թուլանում են և Կաթողիկոսը մի փոքր հանգստանում է։ Բժիշկների խորհուրդը երկու բան է ենթադրում. մի մասը ասում է, որ սիրտը լայնացել է. իսկ միւսը՝ թէ սրտի жаба է։ Գիշերը բժիշկներից երկուսը մնացին Վեհի մօտ։ Նոյեմբերի 30-ին նորից քննեցին։ Կաթողիկոսը սկզբում շատ թոյլ է և ջղաձգութիւնները զօրեղ էին։

Հիւանդ է նաև սինօդի պրօկուրօրը, որ ունի կարմիր քամի։

—

Խմբագրութիւնս դիմել էր դիւանապետ Բագրատ վարդ. Վարդազարեանին՝ հաղորդել պարբերաբար տեղեկութիւն Վեհափառի հիւանդութեան մասին. երէկ, դեկտ. 3-ին, ստացանք Բագրատ վարդապետից հետևեալ հեռագիրը.

Նորին Վեհափառութիւնը դեկտեմ. 21-ի օրը անցրեց լաւ, տաքութեան աստիճանը կանօնաւոր է։

—

Երէկ, ցերեկվայ ժամը 12 ին, Եփրեմ եպիսկոպոսը Էջմիածնից ստացել է հետևեալ հեռագիրը.

Նորին Սրբութիւնը երէկ ամբողջ օրը անցկացրեց լաւ։

Կայացաւ բժիշկների համախորհուրդ։

Առաւօտեան ժամը 4-ին ստենօկորդիայի արտայայտութիւնները կրկնվեցին. շնորհիւ հերթապահ բժշկի ձեռնարկած միջոցների, ցաւերը շարունակվեցին միայն կէս ժամ։

Ինքնազգացումը լաւ է։ Առողջութեան ընդհանուր դրութիւնը բաւարար է։

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Անցեալ անգամ մենք հաղորդեցինք, որ նոյեմբերի 19-ին կայացած Հայոց Ազգային Երեսփ. Ժողովի նիստից յետոյ, երբ երեսփոխանները դուրս եկան դահլիճից, դրսում ենթարկվեցին անարգանքի կուսակցական խուժանի կողմից։ Կ. Պօլսից ստացված վերջին թերթերից տեղեկանում ենք, որ ծեծի է ենթարկվել կուսակցականների կողմից Հաճընի ազգ. երեսփոխան, իբրև թունդ հակառակորդ կուսակցութեան։ Այդ առիթով պօլսաբնակ հաճընցիները հետևեալ յայտարարութիւնն են տպել լրագիրներում.

Տքդ. Տ. Տատուր էֆ.-ի վրայ եղեկուան ժողովէն վերջ ի գործ դրուած վայրենի յարձակման առթիւ պօլսաբնակ հաճընցիներս՝ բուռն զայրոյթով կը բողոքենք և կը հարցնենք ու կը յայտարարենք, որ եթէ մեր ազգային գործերուն ընթացքը սօփաներու ոյժին յանձնուած է, մենք ալ մեր կարգին պատրաստ ենք մեր յարգելի երեսփոխանին արժանապատուութիւնը պաշտպանելու միևնոյն դրութեամբ։

Բազմաթիւ ստորագրութիւններ

Ուրեմն, ահա սկիզբն եղբայրասպան կուին։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Բաթում, 2 դեկտեմբերի

Երևան հանվեց բուբօնեան ժանտախտի դէպք։ (Հ. Գ.)

—

Աստրախան, 2 դեկտեմբերի

Բիսկլիգ գիւղաշէնում հիւանդացան ժանտախտով 2, Կարասիրում 7, մեռան 6 հոգի։ (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 2 դեկտեմբերի

Գիշերվայ ժամը 12 և 35 րոպ., ընտրվել են 223 լիբէրալ, 251 ունիօնիստ, 38 բանւոր, 62 ռեդմօնդիստ և 8 օբրիէնիստ։ Լիբէրալները շահեցին 19 տեղ, ունիօնիստները՝ 24 և բանւորները՝ 4։

Ժամը 4 և 30 րոպէին ընտրվել են 235 լիբէրալ, 257 ունիօնիստ, 40 բանւոր, 65 ռեդմօնդիստ և 8 օբրիէնիստ։ Լիբէրալները շահեցին 21 տեղ, ունիօնիստները 25, բանւոր. կուսակցութիւնը 4։ Այսօրվայ ընտրութիւնները աւելի նպաստաւոր էին։

Սեդտօնում 300 որդեգիրներ հրաժարվեցին ուտել վարսակի հաց և ծառաների վրա նետեցին պատառաքաղներն ու դանակները։ Եկան ոստիկաններ, որոնց վրա տեղաց դանակների ու պատառաքաղների տարափ. ոստիկանները ստիպված էին գործի հանել մահակներ։ Ձերբակալվեցին 86 հոգի։ Կարգը վերահաստատվեց։

Րէյտէրի տեղեկութիւնների համաձայն, Սազօնովը գարնանը այցելելու է Պարիզ և Լօնդօն։ (Հ. Գ.)

—

Բուխարեստ, 2 դեկտեմբերի

Թագաւորը ընդունեց պալատի պատգամաւորութեան, որ ներկայացրեց գահական ճառի պատասխան-ուղերձը։ Պալատի նախագահը կարդաց ուղերձը։ Թագաւորը պատասխանեց, որ պալատի մշտական հետաքրքրութիւնը զօրքի վերաբերմամբ առանձնապէս ուրախացնում է նրան։ «Դուք ձեռք բերիք անկախութիւն, զարգացնելով ու ամրացնելով զօրքը, նմանապէս ֆինանսների լաւ դրութիւնը ապահովում է տնտեսական անկախութիւնը։ Հոգանք, որպէսզի այդ ֆակտօրները, որոնցից կախված է պետութեան ոյժը, պաշտպանված լինեն ամեն տեսակ ձեռնմխելիութիւնից, որպէսզի լիակատար վստահութեամբ մենք կարող լինենք նայել ապագային և շարունակել նախկին քաղաքականութիւնը»։ (Հ. Գ.)

—

Պէկին, 2 դեկտեմբերի

Սահմանադրական պալատի մի խումբ պատգամաւորներ յայտարարութիւն ներկայացրին՝ թէ ցանկալի է վերադարձնել ու ներել Կանխվէյին, Լեանցիչաօին և միւսներին, որոնք արտասահման փախան 1898 թւի յեղաշրջումից յետոյ։ (Հ. Գ.)

—

Ցարսկոյէ-Սէլօ, 2 դեկտեմբերի

Մեծ-բրիտանական նոր նշանակված դեսպան սըր Ջօրժ Բիւկրենէնը Կայսրին յանձնեց իր հաւատարմագրերը։ (Հ. Գ.)

—

Հօրտօն, 2 դեկտեմբերի

(Վիրգինիա)։ Ստօնդէվալի հանքերում գազի պայթումից սպանվեցին 25 բանւորներ։ (Հ. Գ.)

—

Ստօկհօլմ, 2 դեկտեմբերի

Սկանդինավիական բանկերի նախաձեռնութեամբ Պարիզում հիմնվեց Դէպէյդիւնօր բանկ 25 միլիօն ֆրանկ դրամագլխով։ (Հ. Գ.)

—

Վաշինգտօն, 2 դեկտեմբերի

Կարնէջին երէկ հաւատարմատարների կոմիտէտին յանձնեց 10 միլիօն դօլլար, որոնց տոկոսիքը գործադրվելու է պատերազմները շուտափոյթ վերացնելու պրօպագանդայի համար։ Կօմիտէտը նախագահ ընտրեց ստատս-սեկրէտար Ռուտին, պատուաւոր նախագահ՝ նախագահ Տաֆտին։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ 2 դեկտեմբերի

Եկաւ Իզվօլսկին։ (Հ. Գ.)

—

Մօսկվա, 2 դեկտեմբերի

«Утро Россiи»-ն ենթարկվեց 500 րուբլի տուգանքի՝ բանւորների և էլեքտրաքարշի ծառայողների մէջ տարածված յուզմունքի մասին ստայօդ լուրեր տպագրելու համար։ (Հ. Գ.)

—

Բէրն, 2 դեկտեմբերի

Շվէյցարական դաշնակից խորհուրդը

1911 թ. համար շվէյցարական դաշնակցութեան նախագահ ընտրեց ներքին գործերի մինիստրութեան վերատեսուչ Մարկ Բիւշէին և փոխ-նախագահ՝ Լուի Ֆորրէրին։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 2 դեկտեմբերի

Պատգամաւորների պալատ։ Չեխիայի պատգամաւորութեան համար համարեա միաձայն ընտրվեցին 4 գերմանացիներ և 5 չեխեր, ի թիւս որոց երիտասարդ չեխ Կրամարժ և արմատական Կլոֆաչ։ Ագրարները պահեցին Զազվորկին, սոցիալիստները՝ Սուկուպին։ Մասարիկը ընտրվեց 53 ձայնով ընդդէմ 33-ի։

Մի հարցապնդումով, որի տակ ստորագրեցին Կրամարժը և չեխ արմատականները, ժողովրդական ռուսական կուսակցութեան անդամ Մարկովը բողոքում է Չերնովիցկիի դատարանի դէմ, որ գործ է սկսել կոմս Վլադիմիր Բոբրինսկիի դէմ Բուկովինում ճառ արտասանելու համար, որպիսի ճառը, ինչպէս յայտնի է, կրում էր լօյալ բնաւորութիւն։ Ճառը երկու տարի առաջ կուլ չը յարուցեց։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 2 դեկտեմբերի

Ազգային ժողովին ներկայացված 1911 թւի բիւջէի հաշւեկշիռն է 178,330,000։ (Հ. Գ.)

—

Բեռլին, 2 դեկտեմբերի

Տասն ժամ տեւող նիստից յետոյ ռէյխստագը բիւջէն և զինւորական օրինագիծը յանձնեց բիւջէտային մասնաժողովին։ Ռէյխստագի մասնաժողովը կը գումարվի դեկտ. 28-ին։ (Հ. Գ.)

Ախալքալաք, 2 դեկտեմբերի

Գիշերվայ ժամը 1-ի մօտերը զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։ (Հ. Գ.)

—

Վլադիկավկազ.— Նոյն դեկտեմբերի 1-ի գիշերը Աւրագի գիւղի մօտերը արիւնահեղ ընդհարում եղաւ աւազակների հետ, որի ժամանակ մի քանի մարդ սպանվեցին և վիրաւորվեցին։ Հրացանաձգութիւնը տեղի ունեցաւ հետեւեալ հանգամանքներում։ Գիշերը գաւառամասի կառավարիչը բաւական ուժեղ պահակախմբով շրջապատեց Աւրագի գիւղի տներից մէկը, որի մէջ, լուրերի համաձայն, գտնվում էին Ղլլարի պետական գանձատունը կողոպտող աւազակախմբի անդամները։ Տնից կրակ բացին։ Աբրէկները յետոյ դուրս նետվեցին տնից. նրանցից մէկը սպանվեց, միւսները փախան։ Կառավարչի մարդկանցից մի քանիսը վիրաւորվեցին։

Ասում են, որ սպանվել է Զելիմ-խանի ընկերակից աւազակ Աբու-Բէնարը, վիրաւորվել է աւազակ Աիւբը։

—

Կիէվ.—«Кіевская Мысль» թերթի խմբագրատան գրասենեակից, կոտրելով երկաթեայ պահարանը, յափշտակել են մօտ 5,000 րուբլի։ Կողոպտել են նաև գրականագէտների փոխադարձ օգնութեան գանձարանի բաժանմունքի կասսան։

—

Սիմբիրսկ. — Սենեկային կառավարութեան վճռով Սիմբիրսկի փոխ-նահանգապետ Շիրինսկի-Շախմատովին և դատարանի նախագահ Բեկլեմիշովին։ Երկուսին էլ ուղարկեցին Մոսկվա։

—

Նիժնի-Նովգորոդ.—Քաղաքը միջնորդութիւն յարուցեց բանալու, ի յիշատակ Ռոմանովների Տան 300-ամեակի, պոլիտեխնիկում, և տալիս է 600,0000 րուբլի և հողաբաժին։

—

Պարիզ.—«Figaro»-ի թղթակցի հետ խօսակցելիս ռուսաց ֆինանսների մինիստր Կոկօվցեֆը ասաց, որ նա յոյս ունի ետևա գնալ 3 տարի առանց փոխառութիւնների և հանգցնել 1905 թւի փոխառութեան մի մասը։

—

Պետերբուրգ.—«Рѣчь»-ում սկսել է տպվել սենատոր Ռէյնկէի զեկուցումը Կովկասում կատարած դատական ռեվիզիայի հետեւանքների մասին։ Սենատորը ասում է, որ պետական կազմը տեղացու համար անհասկանալի մեծութիւն է, անբացատրելի է. նրա մէջ նա տեսնում է միայն ոյժ։

—

Իւրիէվ.—Կանանց բարձր դասընթացքների վերատեսուչ պրոֆ. Ռոստովցեվը Տոլստոյի յիշատակին նուիրված ժողովը թոյլատրելու համար ենթարկվեց 100 րուբլի տուգանքի։

—

Սարատով.—Գերմոգէն եպիսկոպոսը ժողովրդին բաժանում է թերթիկներ Տոլստոյի մասին, որոնց մէջ ասված է. «Զագիր ջնջութիւնը և լպիրշ կռապաշտութիւնը Ռուսաստանին կոչում են դէպի ռուսական մշտական աւազակ ջհուդ Տոլստոյի մռայլ գերեզմանը, Տոլստոյի, որ Գողգոթայի վրա կախվել է Քրիստոսից դէպի ձախ»։

—

Տաշկէնտ.—«Զէրաբուլակ» կայարանի մօտերը 10 զինված չարագործներ կողոպտեցին Բադիրբ և Նուտկինի առևտրական տան ծառայողներին՝ տանելով 10,000 ր. և Կրաֆտ և Րաբինովիչ եղբայրներին՝ տանելով 13,000 րուբ.։

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ

—

Պետերբուրգ, 2 դեկտեմբերի

Նոյեմբերի 30-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, Պետերբուրգի համալսարանում ուսանողները կայացրին ռեկտորից արգելված ժողով։ Պրոռեկտորը դիմեց ժողովվածներին խնդրելով ցրվել, սակայն ուսանողները ուշադրութիւն չը դարձրին խնդրքին և շարունակեցին ցուցակագրել հռետորների, որոնք պէտք է խօսէին ժողովում։

Հէնց որ ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն ստացաւ, որ համալսարանական իշխանութիւնը անկարող է լինում ժողովը ցրել, չը նայած այն նախազգուշացման՝ թէ ոստիկանութիւն կը կանչվի, քաղաքապետի կարգադրութեամբ համալսարան մտցվեց ոստիկանախումբ, որ գրաւեց մեծ դահլիճը և մերձակայ նախասենեակները։ Ոստիկանութիւնը պահանջ դրեց, որպէս զի ուսանողները անմիջապէս ցրվեն։ Այս պահանջին հնազանդվեցին միայն մի խումբ ուսանողներ, իսկ մնացածները՝ թւով 1000 հոգի՝ չը նայած կրկնակի պահանջներին, կտրականապէս մերժեցին հեռանալ դահլիճից, որի պատճառով ոյժով դուրս բերվեցին փողոց։

Ժամը 2½-ին մեծ դահլիճը բոլորովին մաքրվեց ուսանողներից, բատ որում ոստիկանութիւնը զէնքի չը դիմեց։ Ծեծվելու կամ ջարդվելու մասին յայտարարութիւններ չը ստացվեցին, բայց ոստիկանութեան պաշտօնեաները ձերբակալեցին 10 ուսանողների, որոնք առանձնապէս յամառեցին դուրս բերվելիս։ Նրանց ով լինելը պարզելուց ու արձանագրութիւններ կազմելուց յետոյ, ձերբակալվածներին ազատ թողին։

Միևնոյն օրը ժամը 3-ին ոստիկանութիւնը տեղեկութիւններ ստացաւ այն մասին, որ կանանց բարձր դասընթացքների շինութեան մէջ տեղի է ունենում չը թոյլատրված ժողով, որի առիթով ոստիկանութիւնը, համաձայն քաղաքապետի ցուցմունքների, տեղեկացրեց դասընթացքների վերատեսչին, որ եթէ ժողովը չը դադարէ, այդ դէպքում դասընթացքների շինութիւնը ներս կը մտցվի ոստիկանախումբ։ Ունկնդրուհիները բայց և այնպէս չը ցրվեցին. սկսվեցին ճառեր։ Ի նկատի ունենալով այդ, ոստիկանութիւնը մտաւ մեծ դահլիճը և պահանջեց, որպէս զի ժողովը վերջանայ։ Այդ առաջարկութիւնը ընդունվեց ուժեղ աղաղակով ու աղմուկով։ Հատ-հատ բացագանչութիւններից կարելի էր հասկանալ, թէ ունկնդրուհիները պահանջում են դուրս տանել ոստիկանութիւնը դահլիճից։ Տեսնելով որ ունկնդրուհիները դրականապէս հրաժարվում են մաքրել դահլիճը, նրանց դուրս տարան ոյժով։ Հեռացնելու ժամանակ ունկնդրուհի Ելիզավէտա Տալը գործքով վիրաւորանք հասցրեց ոստիկանութեան օֆիցերներից մէկին, որ աշխատում էր կտրել ունկնդրուհիների շղթան։ Տալը կալանաւորվեց. նրա ով լինելը պարզելու համար ուղարկվեց ոստիկանատուն և արձանագրութիւն կազմելուց յետոյ, արձակվեց։

Ժամը 5-ի մօտերը մեծ դահլիճը բոլորովին դատարկվեց, սակայն ունկնդրուհիները խռնվեցին կրկին կէս ժամ սանդուղքների վրա և նախասենեակներում։

Դեկտ. 1-ին առաւօտից, դասընթացքների վերատեսուչ պրոֆ. Բուլիչի կարգադրութեամբ, դասընթացքները փակվեցին ցնոր կարգադրութիւն, որի մասին դասընթացքների դռներին կախվեց յայտարարութիւն։

Ժամը 10-ի մօտերը դասընթացքների շինութեան մօտ ժողովվեցին 500 ունկնդրուհիներ. նրանք գրաւեցին ոչ միայն գլխաւոր մուտքի մայթը, այլ և փողոցի մի մասը։ Ոստիկանութիւնը ժողովվածներին առաջարկեց ցրվել, սակայն ունկնդրուհիները այդ պահանջի վրա ոչ մի ուշադրութիւն չը դարձրին։ Մի քանի ապարդիւն պահանջներից յետոյ ժողովվածներին ազդարարվեց՝ թէ յամառողները կը ձերբակալվեն և կենթարկվեն պատասխանատուութեան։ Երբ այս յայտարարութիւնն էլ անհետեւանք մնաց, եօթ ունկնդրուհիներ ձերբակալվեցին և ուղարկվեցին ոստիկանութիւն, որից յետոյ ժողովվածները սկսեցին աստիճանաբար ցրվել։ Ձերբակալվածներին՝ արձանագրութիւն կազմելուց յետոյ՝ ազատ թողին։

(Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐԻ ՓԱՓԿԱՆԿԱՏ ՎԱՐՄՈՒՆՔԸ

«Բիւզանդիոն» թերթը հետեւեալն է հաղորդում

«Կիրակի օր Գումգաբու Լուսաւորչեան վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած միթինկէն վերջ բանաձև մը կը խմբագրուի, ուր կարգ մը «հրամայական պահանջներ» կը դրուին։—Ներկայ վարչութեան փոխարինել «ազատական» վարչութիւն մը, մերժել Դուրեան պատրիարքի հրաժարականը, մաքրագործել երեսփ. ժողովը իրենց կոչման դաւաճանող տարրերէ։ Եկեղեցիներն անպայման բանալ, Երեսփ. ժողովին նիստերն անպայման դռնբաց կատարել։ Իսկ ասոնց կցուած է «մասնաւոր պահանջք» ըլլալով՝ պարտք դնել բոլոր քաղաքացիներուն վրայ երևան հանել ուրբաթ օրուան դէպքին պատասխանատուները։ Այս բանաձևը թուրքերէնի թարգմանելով կը փութացնեն «Թանինին»։ Ասով թուրք հասարակութիւնն ալ պիտի հասկանար որ դաւաճաններով լեցուած է Հայոց Ազգային Ժողովը և կարգ մը ուրիշ շահեկան ծանօթութիւններ զորս թուրք երիտասարդ օրգանին տեղեկագրել խիստ անհրաժեշտ դատեր են։ «Թանին» սակայն սա լակոնիկ պատասխանը կուտայ։ «Բացատրութիւն մը» վերնագրին տակ. «Երէկ գիշեր Գումգաբուի մեր հայ հայրենակիցներէն ոմանց ստորագրութեամբ ստիպողական հեռագիր մը ղրկուած էր խմբագրատուն։ Այս հեռագրին մէջ մեր հայրենակիցները խօսած էին կարգ մը ազգ. խնդիրներու վրա, զորս իրենք իրենց մէջ կարգադրելու են։ Մենք այս խնդրին մէջ յարմար դատած ենք անկողմնակալ գտնուիլ և մեր հայ հայրենակիցներուն իրենց եկեղեցիներուն միաբանեալ գործերուն խառնուելու իրաւունք չունենալուս համար հեռագիրը չը հրատարակեցինք»։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԲՈՒԼՂԱՐԻԱՆ

—

«Բիւզանդիոն» թերթի մէջ կարդում ենք.—«Ժէօն թիւրք լրագրին Սօֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ նոյն թերթին թէ պուլկար երեսփ. ժողովի երկրագործական խմբակի անդամներէն Վոլչօ Կէսըրկէֆ հարցապնդում մը յանձնած է նախագահին յայտնելով որ 1895-ին Պուլկարիա գաղթած 10,000 հայեր ապօրէն միջոցներով գիւղացիներու հողերուն տիրացեր են, հետեւաբար կառաջարկէ որ, ինչպէս Ռումանիոյ մէջ հրէաներուն դիրքը ճշդուած է, նոյնպէս հայոց դիրքն ալ ճշդուի Պուլկարիոյ մէջ և այս մասին երկրագործական ժողովը և նախարարաց խորհուրդը պէտք եղածն ընեն, ներքին գործոց նախարարին առաջարկութեամբ։

Պուլկարիոյ հայոց ձեռներէցութիւնն և ճարպիկութիւնը թէ առևտրական և թէ ճարտարարուեստական ճիւղերու մէջ չքացող պուլկար դասակարգ մը կայ, որ ասկէ առաջ Վառնայի և Սօֆիայի մէկ երկու յետին թերթերու մէջ առաջարկեց պօյքօթ ընել հայոց դէմ, բայց բարեբախտաբար հիմք չը բռնեց այս առաջարկը, մինչև իսկ կարևորութիւն տուող ալ չեղաւ, որովհետև Պուլկարիոյ մէջ պաշտօնական և անպաշտօն ողջամիտ տարր մը կայ, որ այս թելադրութիւններուն ներքին արժէքը գիտէ և հայերը Պուլկարիոյ զարգացման և յառաջդիմութեան անհրաժեշտ տարրեր նկատելով, համակրութեամբ կը վերաբերի անոնց հետ։ Տարակոյս չը կայ որ պուլկարական Երեսփ. ժողովին ներկայացված այս խնդիրը պիտի մերժվի, սակայն պէտք էր որ Ազգին գերագոյն ժողովը, հայոց մասին իր հաւաքական կամքը յայտնէր մի անգամ ընդմիշտ չափ դնելով այն չարանախանձ անձերուն, որոնք երբեմն-երբեմն երևան կուգան պուլկար հասարակաց կարծիքը յուզելու և հայոց դէմ ըմբռնութեան հոսանք մը պատրաստելու։ Երեսփոխան Վոլչօ Գէսըրկէֆ կըսէ թէ հայերն ապօրէն միջոցներով հողերու տէր եղել են։ Այդ մարդը չի գիտէր արդեօք թէ պուլկար կառավարութեան սեփականութեան օրէնքները որքան խիստ են։ Պուլկարիա ոչ Համիտեան շրջանի Զմշկածագն է, ոչ ալ Մուշը, որ յափշտակութեամբ մշակելի հողեր ձեռք բերուին։ Եթէ հայերն ապօրէն միջոցներով հողերու տէր դարձել են, կառավարութիւնն ինչո՞ւ թոյլատրեր է։ Եւ յետոյ ի՞նչպէս կարելի է հայերը բաղդատել Ռումանիոյ հրէաներուն հետ, որոնց դէմ եղած հալածանքը միևնոյն տեղին յատուկ չէ, մինչդեռ հայերն իրենց ապրած ամէն երկիրներուն մէջ, իբրև ձեռներէց, պարկեշտ, քաղաքակիրթ և յառաջդիմասէր տարր դիրք ունեցած են և ամէնէն աւելի ճանչցուած է այս կէտը նոյն իսկ Պուլկարիոյ մէջ։

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պօլիս, 24 նոյեմբեր

Հակկը փաշան, իր վարչական ուղղութիւնը պարզեց խորհրդարանին առջև։ Վարչապետը, իր ճառը մասերու բաժնած, տրամաբանական սեղմ կարգով մը, խոր լռութեան մէջ ինքզինքը լսել տուաւ։

Առաջին հարցն է Ալբանիոյ մասին։ Այդ երկրին մէջ տեղի ունեցած ապստամբական շարժումը ոչ յետադիմութիւն կը նկատէ, ոչ բաժանում օսմ. պետութենէն, այլ ընկերային քանի մը տարբեր պայմաններ. 1) տգիտութիւն, 2) աղայականութիւն, 3) զինուածութիւն։ Այդ երեք պայմաններն ալ, ըստ բացատրութեան Հակկը փաշայի, տնտեսական վիճակներ են ունեցէ ներքին բարեկարգութեան ծրագրի, ինչպէս տեղի ունեցած է։ Մայրաքաղաքի բնակչութիւնը ոտքի կանգնեցաւ և գահընկէց ըրաւ սուլթան Սէլիմ Գ., երբ բարեկարգութեան ձեռնարկեց։ Նոյնպէս սուլթան Մուհամմէդ բարենորոգումները ճամբուն վրայ բաղխեցաւ ենիչէրիներու զինական դիմադրութեանը։ Սուլթան Մէճիտ ստիպուեցաւ աքսոր ղրկել բարենորոգումներու ընդդիմացողները։ Նոյնպէս Միդհատ փաշա, որ սահմանադրութեան հեղինակն էր։

Ապստամբութիւնը ծնունդ առած է այդ պայմաններու մէջ։ Կառավարութիւնը, ակամայ, զինական զսպողութեան դիմած էր այն ատեն, երբ հիւսիսային Ալբանիոյ մէջ յարձակում տեղի ունեցած էր զինուորներու վրայ և հետզհետէ ուղարկուած զօրախումբերով շարունակուած էր կռիւը ապստամբներու հետ։ Ըստ Հակկը փաշայի, տգիտութիւնն ալ թողուած չէ իր կամայականութեանը, զէնքերը հաւաքուած, աղայականութեան չափ դրուած է։ Այսուհետև կառավարութեան կը մնայ սեփականութեան նոր օրէնքներ գործադրել, վարժարաններ հիմնել, տնտեսական վիճակներ ստեղծել, ճամբաներ շինել։

Մակեդոնիա.—Զինաթափութիւնը պիտի գործադրուի երկրին այն մասերուն մէջ, ուր արգիլուած զէնքեր կը գործածուին անձնական վրէժխնդրութեան համար։ Տեղական բոյկոտները դրուած են օրինական պատիժներու ներքև։ Եկեղեցիներու մասին պարլամենտի քուէարկած օրէնքը սկսած է գործադրուիլ և վարչապետ փաշան «ուրախութեամբ» կը տեսնէ, որ վէճերը սկսած են մեղմանալ յոյն և բուլղար տարրերու մէջ։

Հայաբնակ գաւառներ.—Ճառին այս մասը կը գետեղեմ այստեղ հաւատարմօրէն, իր բառերով։ «Ուրիշ տեղեր ալ կան, որոնք մտահոգութիւն կը պատճառին. սակայն կառավարութեան գործունէութեան մէջ ցոյց տուած կորովը ու արդիւնաւորութիւնը լաւ ազդեցութիւն գործած են այդ տեղերուն մէջ։ Օրինակ, Արեւելեան Անատոլուի մէջ անխախտութեան անդորրութիւն կը տիրէ։ Այս տեղերուն բնակչութիւնը զբաղեցնող հողային վէճին համար օրինագիծ մը գրի առնուելու վրա է, որ շուտով ժողովիդ պիտի ներկայացուի։ Կը տեսնեմ որ Զօհրապ էֆէնդին գլուխը կը ցնցէ... Գիտենք որ եթէ հոն անդորրութիւնը խանգարող դէպքեր պատահին իսկ, պէտք չէ զարմանալ...»։

Զօհրապ ընդմիջելով՝ «Այլ վարժուեցանք, էֆէնդիմ»։

Հակկը փաշա շարունակելով. «Միայն թէ երկրին ուրիշ մասերուն մէջ կառավարութեան ցոյց տուած կորովը՝ առանց ազդեցութեան չեն անցած այնտեղ»։

Մեր իրաւաբան վարչապետը, իր խօսքերուն կշիռը, գոնէ Անատոլուի նահանգներուն մասին, այնքան լաւ ըմբռնած է, որ իր ճառը արտասանած ատեն, ոչ պատգամաւորի պէտք է ուշադրութիւն դարձուցած ըլլայ, զանց ըրած չէ։ Օրինակ Զօհրապի ուղղուած ակնարկութիւնը։ Մենք

ՖԵԼԻԵԹՕՆ

ՖՐԱՆՍԻԱՆ ԵՒ ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Ֆրանսերէն դասախօսութիւն, նոյեմբեր 30 ին, Alliance Française ի գրական երեկոյթին, Թիֆլիսում, կարդացված)

—

Բ. մասն

Այս կարճ պատմական տեսութիւնից յետոյ վերադառնում եմ Ֆրանսիացի հայագէտներին, որոնց ուսումնասիրութիւնների շնորհիւ, հայագիտութիւնն այժմ արևելագիտութեան մեծ շրջանակում կարևոր տեղ է գրաւում։ Պիտի խօսեմ միայն ընդհանուր կերպով, առանց մանրամասն կանգ առնելու ամեն մի հայագէտի առանձին աշխատութիւնների վրա, որպէս զի ձեր ուշադրութիւնը չը յոգնեցնեմ։

Այս գիտնականների երկար շարքն սկսվում է Անտուան Ժան Սէն-Մարտէնով, որ XIX դարի սկիզբը չափազանց կարևոր աշխատութիւններ ունի գրած։ Նա հրատարակած է աշխարհագրական և պատմական յիշատակագիրներ (memoires) Հայաստանի մասին, հանդերձ հայ բնագիրներով. դիտողութիւններ Մովսէս Խորենացու կեանքի և գրուածքների մասին. հրատարակած է Յովհաննէս (Զ.) կաթողիկոսի Պատմութիւնը։ Ֆրանսիական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը նպաստած է Սէն-Մարտէնի այս հրատարակութիւններին։

Լըվայեան դը Ֆլօրիվալ Ֆրանսերէնի է թարգմանած Մովսէս Խորենացու Հայոց Պատմութիւնն և հրատարակած է՝ Հայաստանի մասին զանազան կարևոր բացատրութիւններով և պատմական յիշատակութիւններով։ Նա իր այս գործն, որ 2 հատորից է բաղկացած, ձօնել է Նորին Մեծութեան Նիկոլայ I Կայսեր ռուսաց։

Դիւլօրիէ նոյնպէս թարգմանած է հայ պատմագիրներ և ժամանակագրութիւններ, ի միջի այլոց Միքայէլ Ասորեցին և լուրջ ուսումնասիրութիւններ ունի Հայաստանի պատմական երգերի և ժողովրդական աւանդութիւնների մասին. ուսումնասիրած է նմանապէս հայկական ժամանակագրութիւնը։ Բացի դրանից նա գրել է Խաչակրաց արշաւանքի պատմութիւնն ըստ հայ վաւերագրերի։

Լանգլուա շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ ունի Կիլիկիայի հայկական դրամների և ընդհանրապէս հայ դրամագիտութեան (numismatique) մասին։ Նա յայտնի է մանաւանդ իբրև լուրջ ուսումնասիրող Կիլիկիայի հայկական իշխանութեան դրութիւնը՝ պատմական, ընկերական, կրօնական և քաղաքական տեսակէտից. այս ուսումնասիրութիւնը վերաբերում է Խաչակրաց շրջանին, XIII և XIV դարերում։ Բայց Լանգլուայի մեծագոյն գործն է նրա՝ Collection des Historiens anciens et modernes de l'Armenie (Հայաստանի հին և ժամանակակից պատմագիրների հաւաքածոյ) հոյակապ աշխատասիրութիւնը, որ տպվեց Պարիզում 1868—1869-ին։

Կարիէր լուրջ ուսումնասիրութիւն ունի հայերէնի քերականութեան վրա. բայց նրա ամենից կարևոր աշխատութիւնը Մովսէս Խորենացու Պատմութեան աղբիւրների քննութիւնն է։

Մէյէ ուսումնասիրած է յատկապէս հայերէնի ստուգաբանութիւնը. Նրա նշանաւոր աշխատութիւնը՝ Esquisse d'une grammaire comparée de l'armenien (Հայերէն լեզուի բաղդատական քերականութիւնը) մեծապէս գնահատված է արևելագէտներից։

Մակլէր, որ այժմ շատ լրջօրէն շարունակում է հայկական ուսումնասիրութիւններով պարապվել, հրատարակած ունի արդէն մի քանի մեծապէս գնահատելի գրուածքներ, ինչպէս՝ 1) Մովսէս Խորենացու և Օգիւստ Կարիէրի աշխատութիւնները, 2) Մխիթար Գօշի հատընտիր առակները, 3) Պարիզի Ազգային Մատենադարանի հայկական և վրացական ձեռագիրների ցուցակն և այլն։

Այս անունների վրա անհրաժեշտ եմ համարում աւելացնել մի այլ գիտնական ֆրանսիացի, թէև նա գործել է Ֆրանսիայից դուրս։ Այդ անձը Բրոսէն է, Պետերբուրգի հռչակաւոր ակադեմիկոսը։ Բրոսէն իր աւելի քան յիսնամեայ գիտական գործունէութեան մեծ մասը նուիրել է հայկական ուսումնասիրութիւններին (études armeniennes)։ Նա ծանօթ է իր ուսումնասիրութիւններով՝ հայկական դրամների, արձանագրութիւնների և Անիի աւերակների վրա։ Սակայն նրա ուսումնական աշխատութիւնների մէջ ամենից կարևորը Լանգլուայի սկսած «Հայ պատմագիրների հաւաքածուի» շարունակութիւնն է։

Այս հեղինակաւոր հայագէտներից զատ կան նաև ուրիշ Ֆրանսիացի մատենագիրներ, որոնք նոյնպէս հրատարակութիւններ ունեն Հայաստանի պատմութեան, հայ մատենագրութեան և հայերէն լեզուի վրա, որոնց մէջ նոյնպէս կան մեծապէս գնահատելի աշխատութիւններ, հրատարակված զանազան գիտական հանդէսների մէջ կամ առանձին գրքերով։ Երկար կը լինէր թւել նրանց բոլորի անունները. յիշեմ նրանցից՝ Գատէյրաս, Լընօրման, Շանտր, Դէշավան, Գիւյար, Էօժէն Բորէ, Բօրէլ, և այլն, և այլն։

Ֆրանսիական կառավարութիւնն, որ որոշ դրամական զոհաբերութիւն էր յանձն առել յանուն գիտութեան՝ հիմնելով Պարիզում հայերէնի ամբիօն, և այնուհետև էլ դրամական օժանդակութիւն է ցոյց տուած հայերէն ձեռագիրների տպագրութեան համար, դեռ ես անցեալ տարի դարձեալ 5,000 ֆրանկ յատկացրեց պրոֆ. Մակլէրին, որ նա գայ Կովկաս և այստեղ տեղն ու տեղը կատարէ իր ուսումնասիրութիւնն, ինչպէս որ նա արաւ անցեալ օգոստոս և սեպտեմբեր ամիսներում։

Այժմ ձեզ պիտի խօսեմ մի ֆրանսիական գիտական ընկերութեան մասին, որ մեծապէս նպաստած է հայկական ուսմանց ժողովրդականացնելուն։

1822 թւին հիմնվեց Պարիզում Ասիական Ընկերութիւնը (Société Asiatique)։ Այս այն միջոցին էր, երբ արևելագիտութիւնը Ֆրանսիայում ընդհանուր հետաքրքրութեան առարկայ էր։ Այս պատճառով էլ պէտք չէ զարմանալ, որ հիմնադիրների մէջ, բուն գիտնական արևելագէտների շարքում գտնում ենք Ֆրանսիայի ազնուականների անուններ, նոյնիսկ դքսուհիներ։ Իսկական հիմնադիրներն են եղած նշանաւոր հայագէտ Սէն Մարտէն, որի մասին քիչ առաջ խօսեցի, յայտնի արևելագէտ Սիլվէստր դը Սասի, որ դարձաւ ընկերութեան անդրանիկ նախագահը, Կլապրօթ (Klaproth), որ XIX դարի սկիզբները Կովկասում կատարած է ճանապարհորդութիւն և այլն։ Կային նաև բժիշկներ, բնագէտներ և այլ ուսումնականներ՝ հիմնադիրների թւում։ Արքայազն Օրլէանի դուքսն էլ իր հովանաւորութեան տակ վերցրեց նոր ընկերութիւնը։ Ասիական Ընկերութիւնն անմիջապէս գործի ձեռնարկելով նոյն տարին իսկ լոյս ընծայեց «Journal Asiatique» հանդէսն, որ դարձաւ նրա պաշտօնական օրգանը։ Ասիական Ընկերութիւնն այնուհետև իր նախագահների թւում ունեցել է շատ ականաւոր Ֆրանսիացիներ։ Յիշեմ ձեզ նրանցից Ամէդէ Ժօբէրը, Նապօլէօն Ա.-ի նախկին դեսպանը Կ. Պօլսում, որ 1818-ին ճանապարհորդել է Կովկասում և անցել է Թիֆլիսով։ Նա գրել է իր ճանապարհորդութեան նկարագրութիւնը Voyage en Armenie et en Perse. աշխարհահռչակ Ռընան, որին պէտք չունիմ ձեզ ծանօթացնել և այլն։ Journal Asiatique-ն մինչև հիմա էլ շարու-

այսօր ալ չենք հասկցած թէ ինչ հասկցնել կուզէր, երբ Անատոլուի համար կըսէ որ՝ «եթէ այնտեղ անդորրութիւնը խանգարող դէպքեր պատահին իսկ, պէտք չէ զարմանալ»։ Այո, մենք ըմբռնած ենք իր այդ չզարմացող քաղաքականութիւնը, և անշուշտ անոր շնորհիւ է, որ տակաւին տեղի կունենան սպանութիւններ, թալան, պատիւի բռնաբարութիւն, հողային նոր յափշտակութիւններ։

Փոխառութեան մասին ջանաց արդարացնել ելմտական մինիստրին բռնած ուղղութիւնը,—ինչ որ պիտի ընէր բնականաբար։ Գալով արտաքին քաղաքականութեան մասին, կառավարութիւնը, չեզոք դիրքի վրայ կեցած, իր բարւոք յարաբերութիւնները կը մշակէ տէրութեանց հետ։

Բուլղարիոյ և Յունաստանի մասին՝ իր խօսքերը կրկնելու պէտք չը կայ, որովհետև մենք ամենքս ալ վարչապետ փաշային չափ գիտենք, որ սահմանագլուխին վրայ դէպքերը են ինչ որ էին առաջ. Յունաստանի դէմ բացուած պայքարը տակաւին կայ, տեղ տեղ շատ աւելի սուր հանգամանքներու մէջ։ Կրետական լուրերը ամեն օր հրապարակի վրա են։

Այժմ պարլամենտը պիտի տայ իր գնահատութիւնը այդ ճառի մասին։ Նախ պէտք է ըսել, որ դահլիճը փուշերու վրայ նստած կերևի. տապալումի հաւանականութիւններ կան։ Եւ սակայն վերջապէս Թիւրքիա է, հակառակն ալ կարելի է սպասել։ Այսօր կը խօսուի ամբողջական և կամ մասնակի փոփոխութեանց մասին։ Հաւանական է որ իւրաքանչիւր մինիստրը, առանձինն հարցաքննուելով, ստանայ իր վստահութեան կամ անվստահութեան վճիռը։

Ճաշակ մը տալու համար, կարժէ լսել ազատական պատգամաւոր խօսուածքը վարչապետի ճառի մասին։ Դոկտոր Թէֆիք Րիզա,—«Հակկը փաշայի «փայլուն» ճառը իբրեւ արտաքինը միայն կը քննէ. մինչդեռ ինք երկրին այսօրուան վիճակին խորը պիտի քրքրէր, որպէս զի ապացուցանէր թէ կացութիւնը այնպէս չէ, ինչպէս կը ներկայացնէ։ Մեզի արդարութիւն և շնորհ խոստացաւ, բայց, հակառակը, զուլում գործ դրին. և նոյն իսկ պատգամաւոր մը, Րիզա Նուր բէյ, հակառակ իր վայելած անբռնաբարելիութեանը, ամիսներով բանտը նստեցաւ առանց ոճրի փաստի։ Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամները սփայի քաշուեցան։ Անձի անբռնաբարելիութեան մասին սահմանադրութեան տրամադրութիւնը ոտնակոխ ընել չքաշուեցաւ կառավարութիւնը։ Ալբանական դէպքերուն համար ընդդիմադիրները ըսին, թէ յեղաշրջական շարժում մը չէ, ինչպէս ըսաւ Հակկը փաշա նախորդ շրջանի մէջ ըրած յայտարարութիւնովը. և ահա այսօր ստուգուած կընդունի ընդդիմադիրներու կարծիքը։ Ալբանիոյ մէջ կառավարութիւնը ուզեց «արիւն առնել» իր խօսքով, բայց անփորձ սափրիչի մը պէս սխալ նշդրակ զարկաւ, և, արիւն առնել տալու տեղ, մայր-երակը պայթեցուց։ Պատժուեցան անմեղ մարդիկ, իսկ գլխաւոր կազմակերպիչները, օրինակ Իսաբոլատին և այլն, ձեռք չանցուեցան»։

Վիճաբանութիւնները պիտի շարունակուին մինչև շաբթու վերջ, և վճիռը պիտի կայանայ։

«Իոթիհադ» շատ յարած չի թուիր դահլիճին։ Բայց ո՞վ գիտէ, թերևս ռազմական խաղ մը ըլլայ, վերջին յարձակումով մը իր ուժը գործադրելու։

Շահէն

Ց. Գ.—Կառավարութիւնը որոշած էր միջոց չտալ, որ հելլէն ուսուցիչներ պաշտօն ունենան յոյն վարժարաններու մէջ։ Ֆէնէրի պատրիարքարանը զուր պատճառաբանութիւններ ըրաւ։

Այժմ այդ հելլէն ուսուցիչները դիմում ըրած են օսմանցի արձանագրուելու։ Բայց կառավարութիւնը յայտնապէս կը մերժէ այդ դիմումները։ Շ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ ՎԵՐԱԾՆՎՈՒՄ Է

Պետերբուրգ, 26 նոյեմբերի

Դեռ թարմ են իմ յիշողութեան մէջ յայտնի բելլետրիստ Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի նամակները, որոնցով սրանից 3 տարի առաջ «Русское Слово»-ի մի շարք բանասիրականներում նկարագրում էր չինացիների հապճեպ սպառազինութիւնը։

—Նրանց երիտասարդները—գրում էր նա,—վաղ առաւօտից մինչև իսկ ուշ գիշեր զինավարժութեան խաղեր են կատարում և հակառակ սպաների կամքի չեն ուզում վերադառնալ զօրանոցները։ Զինվում են ոչ թէ միայն երիտասարդները, այլ և ծերերը, ոչ թէ միայն տղամարդիկ այլ և կանայք։—«Մենք էլ մի ժամանակ հարկաւոր կը լինենք, եթէ ոչ պատերազմի դաշտում, գոնէ մեր տները, մեր այգիները և մեր ցանքսերը պաշտպանելու համար»,—պատճառաբանում են այդ զինուորումը ծերերը ու կանայք։ Զինուորական ծառայութիւնը, եթէ մեր երիտասարդութեան համար մի ծանր բեռ է, որ աշխատում է մի կերպ ուսերից վայր ձգել, այստեղ սուրբ պարտականութիւն է համարվում, որի լծի տակ են մտնում բոլորը անխտիր։ Այս առիթով ունեցած խօսակցութեան ժամանակ, տեղական սպաներից մէկը, որ իմ լաւ բարեկամս է, ասաց՝ «Թող մի քանի տարի էլ սպասէ պիտակաւոր Եւրոպան և նա կը հասկանայ թէ ո՞վ է չինացին»։

Այսպիսի էին նրա գրութիւնները։

Եւ այդ էր պատճառը, որ Եւրոպան սկսեց թմբկահարել՝ «Դեղին վտանգի» մասին։

Անցաւ մէկ տարի, և ահա 1908 թւի օգոստոսի 13-ին չինական Թագուհին յայտարարեց իր կամքը 1917 թ. Չինաստանում սահմանադրութիւն մտցնելու համար։

Այս յայտարարութիւնն էլ, ի հարկէ, ունի իր բնորոշ կողմերը, որովհետև այնպիսի մի ժամանակներ Եւրոպայում գրում են թէ՝ «սահմանադրութիւնը բարձրից չէ տըրվում, այլ խլվում է», Արևելքը իբրև պատասխան սրա, յայտարարում է իր Թագուհու էդիկտով՝ «... որ ժողովուրդը ինքը պէտք է պատրաստ լինի այդ սահմանադրութեան համար, որ նա կարողանայ անձամբ մասնակցել քաղաքական և հասարակական գործողութիւնների մէջ։ Իսկ այդ ժողովրդին պատրաստելու պարտքը մենք դնում ենք բոլոր տեղական նահանգապետների վրա մինչև սահմանադրութեան օրը»։

Այսպէս ուրեմն, ընթերցող, չինական կառավարութիւնը ինքն է պատրաստում ժողովրդին և ապա միայն խոստանում է նրան սահմանադրութիւն։

Այս երևոյթը միանգամայն բնորոշ է և աչքի է ընկնում իր արտասովոր տեսքով։

Սակայն, հազիւ միայն կարողանում է անցնել մէկ տարի, և ահա ինքը կառավարութիւնը տեսնում է, թէ ինչպէս հասարակութեան մեծամասնութիւնը հասունացել է և թէ ինչպէս նա չէ ուզում հաշուել 1917 թւականի հետ։

Այն ժամանակ, 1909 թւին, հրաւիրում է գաւառական ընտրութիւնների խորհուրդների սէսսիան, վերոյիշեալ հարցը վերջնականապէս վճռելու համար։

Սէսսիան կատարելով իր դերը, գտնում է արմատական բարենորոգումների անհրաժեշտութիւնն ու ցանկութիւն է յայտնում դրանց շուտափոյթ իրականացման մասին։

Այնուհետև այս տարվայ հոկտեմբերի 16-ին Պեկինում հրաւիրված «Նախապարլամենտական խորհուրդը», առաջարկում է իր նախագահ պրինց Պուլունիին, որ կայսերական տան ազգականներից մէկն է, ընտրել երկուսից մէկը՝ կամ ճանաչել իրան որպէս պարլամենտի թշնամի և կամ թէ չէ լինելով դրա կողմնակիցը հաղորդել բոգդխանին խորհրդի միահամուռ կամքը անմիջապէս պարլամենտ հրաւիրելու համար։ Պրինցը համաձայնվում է վերջին առաջարկութեան։

Եւ ահա ամսիս 4-ին (ն. տ.) կառավարչական հաղորդակցութեան էդիկտը նորից յայտարարում է, որ չինական սահմանադրութիւնը լինելու է ոչ թէ 1917 թ., այլ 1913 թւին։

Սակայն այս յայտարարութիւնն էլ, ինչպէս հաղորդում են մեզ տեղական առաջադէմ թերթերի վերջին հեռագիրները, չէ բաւարարեցնում ոչ թէ միայն չինական հասարակութեան, այլ և նրա բարձրաստիճան անձնաւորութիւններին և նրանք նորից սկսում են բարձրացնել սահմանադրութեան ժամանակի կրճատման խնդիրը։

Սրա հետ միասին հաղորդում են և այն, թէ ինչպէս պարլամենտական խորհուրդը որոշում է վերացնել գլխի մազերի հիւսուածքների (կոսաների) պատմական սովորութիւնը, որ նա արգելէ կանանց ոտքերի կապելը և որ մի շարք կարգադրութիւններ է արել զինուորական ատեաններում փոփոխութիւններ մտցնելու համար։

Չինաստանը ուրեմն հաւաքում է իր բոլոր ույժերը, նա կատարելագործում է իրան, յանուն իր արմատական վերածնութեան։ Արևելեան հորիզոնը մթագնվելով, նոր արշալոյս է խոստանում նրան։ Չինական պատմական պարիսպները, որ նախատինքի անուն են ստացել այսօր, խորտակվում են և մեր առաջ նոր բարդութիւնների աղբիւրներ բաց անում։

Այնպիսի մի ժամանակ, երբ չինական Տօկերամոնները սրբութեամբ կատարում են իրանց հասարակական դերը, մեր ռուսական պարլամենտի «մեծամասնութեան» Տօկերամոնները, կառապանների պօդեօվկաների մէջ փաթաթված, ժողովրդական արիւնայից լկտի հայհոյանքներ են արձակում։

Մ. Աղեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Ի նկատի ունենալով որ Բագւում և Բաթումում տեղի ունեցան ժանտախտանման հիւանդութեան երկու դէպք, որոնք, ի դէպ է ասել, բաւական անհանգստութիւն առաջ բերին ամենուրեք, այսօր Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-գործադիր բիւրօն գումարվելու է կարևոր ու անյետաձգելի միջոցներ ձեռք առնելու համար ժանտախտի մուտքը Թիֆլիս արգելելու նպատակով։

◆ Դեկտ. 8-ին նշանակված է Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողով. Ա. Քալանթարը կը կարդայ զեկուցում Կովկասի տնտեսագիտական ուսումնասիրութեան և գիւղատնտես Մեդվեդիևի՝ դաշտամկներին ոչնչացնելու միջոցների մասին։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան կողմից դեռ-ասան Մեսխիի յօբելեանը շնորհաւորելու է բժշ. Ա. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը։

◆ Դեկտեմբերի 1-ին կայացաւ վրաց պատմութեան և Ազգագրական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը, ուր Գորգաձէն կարդաց մի տեսութիւն պրոֆ. Ն. Մառի մասին։ Նախ դասախօսը շօշափեց այն պայմանները, որոնց ժամանակ պրոֆ. Մառը սկսեց իր գիտական գործունէութիւնը և ընդամէն պարզեց հայ-վրացական լեզուագիտութեան ընդհանուր նպատակները։ Ապա նա անցաւ պրոֆեսորի մատուցած ծառայութիւններին վրաց գրականութեան պատմութեանը։ Ռեֆերենտը մանրամասն կանգ առաւ նաև նրա թէօրիայի վրա, որ վրաց լեզուն շատ նման է սեմիտական լեզուներին։ Ռեֆերատը ներկայ եղողներից լսվեց մեծ ուշադրութեամբ։

◆ «Սախալխօ Գազեթին» գրում է, թէ Պարսկաստանում, Աստրաբադ քաղաքից ոչ հեռու գտնվում է վրացական մի գիւղ «Գուրջ-մահալա» անունով։ Այդ Գիւղում ապրում է մօտ 500 ընտանիք վրացիներ, որոնց մէջ միայն ծերերն են պահել վրաց լեզուն։ Այդ մարդիկ իրանց գաղթի ժամանակի մասին տեղեկութիւն չունեն։

◆ Հասարակական կլուբ։ Այսօր, Բօրսայի դահլիճում «На Кавказѣ» թերթի աշխատակից Ա. Րօզովը կը կարդայ ռեֆերատ՝ «Լ. Ն. Տօլստոյը Կովկասում»։ Ռեֆերատից յետոյ կը կայանայ գրական-երաժշտական բաժին։

◆ «Кавказское Хозяйство» թերթի խմբագրութիւնը դիմում է Կ. Կ. Ընկ. ստատիստիկական բիւրոյի կամաւոր թղթակիցներին և իր ընթերցողներին, խնդրելով չը զլանալ ուղարկելու ըստ հնարաւորութեան ամեն տեսակ տեղեկութիւններ դաշտամկների մասին, նրանց հասցրած վնասների մասին և այլն։ Ներկայումս Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը և երկրի բարձր իշխանութիւնը մշակում են մկներին ոչնչացնելու մի շարք միջոցներ։

◆ Ռուսերէնից հայերէնի է թարգմանվում Լէվ Տօլստոյի «Исповѣдь»-ը։

◆ Ինչպէս յայտնի է, հանգուցեալ բժշ. Վ. Ն. Զէրբէզովի յիշատակը յարգելու համար, քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողները վճռել էին Թիֆլիսի միջնակարգ դպրոցներից մինում հիմնել մի թոշակաւորի տեղ, հանգուցեալի անունով։ Այդ որոշումը իրականացնելու համար դեկտ. 2-ին տեղի ունեցաւ ծառայողների ժողովը 248 հոգու ներկայութեամբ։ Ժողովը որոշեց 1911 թւի յունվարի 1-ից ծառայողների ռոճիկներից ամեն ամիս տոկոսային յանելումներ անել թոշակաւորի համար ֆոնդ հիմնելու նպատակով։ Տասնհինգ ամիս յետոյ արդէն հնարաւոր կը լինի ֆոնդը կազմել, որի տոկոսիքով էլ կը հաստատվի թոշակը։

◆ Դեկտ. երկրորդ կէսին Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսում կը հրաւիրվի առանձին խորհրդակցութիւն, որին կը մասնակցեն զանազան Ընկերութիւնների, միութիւնների և հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ՝ դաշտամկներին ոչնչացնելու միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Դաշտամկներ մեծ քանակութեամբ երևացել են Թիֆլիսի, Գանձակի և մասամբ Բագուի և Երևանի նահանգների շրջաններում։

◆ Քաղաքային սպանդանոցի կառավարիչ Լանգէն ներկայումս զբաղված է մի մանրամասն տեսութիւն կազմելով քաղաքների արտոնեալ իրաւունքների մասին սպանդանոցներ հիմնելու հարցի նկատմամբ։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը դիմել է Թիֆլիսի բաղանիքների տէրերին խնդրելով թոյլ տալ քաղաքային քիմիկոս Ալիբէգեանին հետազօտել հանքային բաղանիքների ջուրը։ Այդ հետազօտութիւնը կապ ունի քաղաքային ապագայ ջերմուկաբուժական կայան կառուցանելու հետ։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը որոշել է ձեռք բերել Մաղաթեան կղզին առանց խանութների։ Այդ առիթով նա դիմել է կղզու տէր Քամոյեաններին, առաջարկելով յայտնել կը կամենան արդեօք վաճառել կղզին քաղաքին և ինչ պայմաններով։

◆ Վրաստանի էկզարխի վերադարձը Պետերբուրգից սպասվում է դեկտեմբերի կէսերին։

◆ Դեկտեմբերի 14-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին Թիֆլիսի հոգևոր սեմինարիայի շինութեան մէջ կը բացվի վրաց Թեմի ընդհանուր—Թեմական համագումարը։

◆ Երէկ լոյս տեսաւ «Закавказская Рѣчь» լրագիրը «Н. Р.» և «З. Об.» լրագիրների փոխարէն։ Խմբագիրն է Բեբիէվը, իսկ հրատարակիչներն են Կոթուան և բժշ. Գ. Ամիրաջիբին։

◆ Կանանց բարձր դասընթացքներից արձակել են 60 ունկնդրուհիների ուսման վճարը չը տալու համար։

◆ «Կօպէկ» խնամատար ընկերութեան դիմումի համաձայն, Թիֆլիսի մսավաճառներից շատերը խոստացել են ամեն օր որոշ քանակութեամբ միս տալ ընկերութեան ճաշարանի համար։

◆ Այսօր լոյս է տեսնելու «Գուդօկ» անունով մի շաբաթաթերթ Լիմարէվի խմբագրութեամբ։

◆ Կովկասագիտական բարձր դասընթացքներում այսօր, Բօրսայի դահլիճում երեկոյեան ժամը 7-ին յայտնի կովկասագէտ Կ. Գանը կը կարդայ դասախօսութիւն «Հին գրողների գրածները Կովկասի մասին»

◆ Այսօր, Զուբալովեան Ժողովրդական Տանը Արծրունեան մասնակցութեամբ կը խաղացվի Շիլլէրի «Աւազակները»։

◆ «Баку» լրագրի խմբագիր-հրատարակիչ Խր. Վէրմիշեանին Բագուի քաղաքապետը թոյլ է տուել հրատարակել Բագւում քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր ռուսերէն «Кавказскій Телеграфъ» անունով, որ լոյս է տեսնելու երկուշաբթի և տօներին հետևող օրերը։

◆ Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան մէջ (Ալեքսանդրեան այգու մուտքի մօտ) տեղի կունենան հետևեալ ժողովրդական ընթերցանութիւնները։ Երեխաների համար այսօր, ժամը 4—5 տուէ. Անդրաջան ռուսերէն կը կարդայ Եապոնիայի մասին։ Վաղը կիրակի, ցերեկվայ ժամը $9^1/_2$—11 կար. Միրիմանեանը հայերէն՝ «Ինչով են ապրում մարդիկ»։ Տիկ. Ժորդանիան վրացերէն՝ ժամը 1—12 «Լողտուներ» մասին։ Հասակաւորների համար (խնդրվում է երեխաներին չը տանել) բժ. Կոնդրատիէվը երեկ. ժամը 5—6 կը դասախօսէ բուծէչի մասին։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Դեկտեմբերի 2-ին Սուրբ-Մինասի փողոցում, ինչ-որ անյայտ մարդ անձնական վրիժառութիւնից յարձակվում է սրդնախեցի Միխայիլ Մայսուրաձէի վրա և դաշոյնով մի քանի թեթև վէրքեր հասցնում։

◆ Նոյն օրը 7-րդ քաղաքամասի պրիստաւը կալանաւորում է աքսորական Դմիտրի Խատիաշվիլիին, որ փախել էր Օրէնբուրգի նահ. Չելեաբինսկ քաղաքից։

◆ Դեկտ. 2-ին Թիֆլիսեցի Ալէքսանդր Գր. Ուգուզովը յայտնեց ոստիկանութեան, որ դեկտեմբերի 1-ին, երեկ. ժամը 11-ին նա իր մսի խանութից վերադառնում էր տուն։ Պոստի մօտերը, ոչ հեռու զինուորական բանտից, նրա առաջը յանկարծ կտրեցին 4 անյայտ մարդիկ, որոնց յարձակումից նա այնքան շփոթվեց ու վախեցաւ, որ չը կարողացաւ օգնութեան կանչել նոյնիսկ մօտիկում կանգնած պահապան զինուորին, նոյնպէս չը կարողացաւ դիմադրել չարագործներին, չը նայած որ ունէր ատրճանակ [illegible]։ Օգտվելով նրա շփոթութիւնից, չարագործները յափշտակեցին նրանից ատրճանակը, 100 րուբլիանոց արծաթէ գօտին, մօտ 300 րուբլի փող և զանազան թղթեր։

◆ Դեկտ. 2-ին Կախէտինսկայա փողոցում, մի պանդոկում, սարթաճալեցի հարազատ եղբայրներ Սոլոմոն և Վասիլի Զաբրաշվիլիների միջև անձնական հաշիւների պատճառով վէճ ծագեց, որի ժամանակ Վասիլին դանակով երկու թեթև վէրք հասցրեց եղբօրը։ Վասիլին ոստիկանները ձերբակալեցին։

◆ Դեկտ. 2-ին, երեկ. ժամը 10-ի մօտերը Թիֆլիսեցի Միխայիլ Րոստոմովի բնակարանը մտան ս. Մինասի փողոցում երեք անյայտ մարդիկ բերանները ձեռքերին և մահվան սպառնալիքով պահանջեցին փող ու թանգագին իրեր, և երբ Րոստոմովի մօտ գտնվող հիւր Նինան սկսեց աղաղակ բարձրացնել, չարագործները թեթև վէրքեր հասցրին Րոստոմովին և Նինային, որից յետոյ նրանք դուրս փախան և անյայտացան։ Վիրաւորվածներին հիւանդանոցում օգնութիւն հասցնելուց յետոյ՝ թողին իրանց տները։

◆ Դեկտ. 2-ին, 2-րդ իգական գիմնազիայի շինութեան մէջ վառարանը վառելու ժամանակ ծանր խանձուածքներ ստացաւ ծառայ Իվան Պավլովը։

◆ Դեկտ. 2-ին, Ելիզավետինսկայա փողոցում, № 157 տանը ապրող Խազանովը և Պեօտր Խօդօրօվսկին յայտնեցին ոստիկանութեան, որ նրանք Ֆուտ-Բրոտ տան նկուղը մաքրելիս գտան 4 սուիններ և մի քանի ռումբեր։ Պարզվեց, որ այդ իրերը ընկել են այդտեղ վերջին հեղեղների ժամանակ։

◆ Դեկտեմբերի 2-ին, գիշերվայ ժամը 11-ին, Պեսկովսկայա փողոցի անկիւնում, Թիֆլիսեցի Գէորգի Փէյկարօվի և Եգոր Այվազվիլիի վրա յարձակվեցին 4 չարագործներ և «ձեռքերը վեր» աղաղակով կամեցան կողոպտել, բայց երկուսն էլ չը կորցրին իրանց և օգնութիւն կանչեցին, որի վրա եկան ոստիկաններ և ձերբակալեցին չարագործներից մէկին՝ Նիկոլա Էլերդաշվիլիին և տարան ոստիկանատուն։

◆ Դեկտեմբերի 2-ին, IV քաղաքամասում զինուոր-պահակները շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 20 անգործ ու անանցաթուղթ մարդկանց։

ԻՍՏՈՐ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երաժիշտ Ա. Ա. Սպենդիարեան արժանացել է մրցանակի։ Ռուսաց երաժիշտներին և յօրինողներին նպաստող խորհուրդը իր նոյեմբերի 22-ի նիստում, քննութեան ենթարկելով այն, թէ ում պէտք է տալ Գլինկայի մրցանակները 1910 թւին, որոշեց տալ վեց մրցանակ, որոնցից երրորդը Ա. Սպենդիարեանին «Բէդա-քարոզիչ» լեգենդայի համար, որ յարմարեցված է երգելու երաժշտախմբի հետ։ Մրցանակն է 300 րուբլի։

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

(Նամակ Պետերբուրգից)

◆ Լ. Անդրէևի վերջին պիէսան՝ «Океанъ» Պետերբուրգի ցենզուրան բանել է։

◆ Ն. Ֆիգների կողմից հրաւիրված է Պետերբուրգ օր. Տէրեան-Ղորղանեանը երկու ներկայացման համար, որից առաջինը լինելու է «Կարմէն» իսկ երկրորդը՝ «Այիդա»։

◆ Բրիւսսէլից հեռագրում են հետևեալը. «Տեղական սինեմատօգրաֆը նոր միայն ստացաւ Լ. Ն. Տօլստոյի վերջին դէպքերի պատկերները։ Երբ էկրանի վրա երևում է Տօլստոյը, բոլոր հանդիսատես հասարակութիւնը երկիւղածութեամբ ոտքի է կանգնում, որպէս մի մարդ։ Թաղման ժամանակ նուագում են Շօպէնից։ Տպաւորութիւնները խոշոր են։

◆ Մոսկվայի Գեղարուեստական թատրոնում «Братья Карамазовы» պիէսան չէ զբաղեցնում հասարակութեան։

◆ Թատրոնական վարչութիւնը պատրաստել է Իւշկէվիչի «Miserere» պիէսան, որ առաջին անգամ խաղալու են դեկտեմբերի 20-ին։

◆ Կենիգսբերգի թատրոնում մօտ ապագայում խաղալու են Տօլստոյի «Խաւարի իշխանութիւնը» պիէսան։

◆ Պետերբուրգի Վասիլոստրովսկ...

նակվում է հրատարակվել երկամսեայ գրքերով։ Մինչև հիմա հրատարակվածները 160 մեծ հատոր են կազմում 10 շարքի բաժնված։ Այս գրքերը ի միջի այլոց շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններ և բազմազան տեղեկութիւններ են բովանդակում հայոց պատմութեան, լեզուի և գրականութեան մասին։ Ասիական Ընկերութիւնը բազմաթիւ անդամներ ունի նաև Ֆրանսիայից դուրս։ Որքան ինձ յայտնի է, Թիֆլիսում նա միայն 2 անդամ ունի, Հ. Առաքելեան և ես։ Այս լուրջ ուսումնական ընկերութիւնը բացի «Journal Asiatique»-ից առանձնապէս հրատարակած է նաև շատ հմտալից երկասիրութիւններ, որոնք պատիւ են բերում ֆրանսիական արևելագիտութեան։ Իր հիմնարկութեան սկիզբներն իսկ նա առանձին գրքով հրատարակած է հայագիտութեան վերաբերեալ մի աշխատութիւն, Սէն-Մարտէնի և Զօհրապի՝ «Choix de fables arméniennes du docteur Vartan» հայերէն և ֆրանսերէն։

Աւելորդ չեմ համարում մի քանի խօսք էլ ասել այն մասին՝ թէ ինչ ազդեցութիւն է ունեցած ֆրանսերէն լեզուն և գրականութիւնն արդի հայերէնի և հայ մատենագրութեան վրա։

Արդի հայերէնը երկու բարբառ ունի, արևմտեան և արևելեան։ Առաջինով խօսում և գրում են Թիւրքիայի հայերը, Մխիթարեան երկու միաբանութիւններն և Եւրոպայի, Ամերիկայի և Եգիպտոսի հայ գաղթականութիւնները։ Երկրորդը Ռուսաստանի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի հայոց լեզուն։ Գլխաւորաբար առաջինն է, որ ենթարկված է եղել ֆրանսիական լեզուի և գրականութեան ազդեցութեան, ուր որ ռուսահայոց գրական լեզուն կրել է աւելի՝ ռուսական լեզուի և գրականութեան ազդեցութիւնը։ Արևմտեան բարբառով թարգմանված են ֆրանսիական շատ ընտիր երկասիրութիւններ։ Շատ երկար կը լինէր մի առ մի թւել. բաւականանում եմ յիշելով, որ ֆրանսիական նշանաւոր հեղինակներ, բանաստեղծներ, վիպասաններ, փիլիսոփաներ և այլն, հին և նոր՝ աւելի կամ պակաս վերածվել են հայերէնի։ Այսօր արևմտեան հայերէնով կարելի է կարդալ շատ գրուածքները Մոլիէրի, Բուալօյի, Դիւմա հօր և որդու, Վիկտօր Հիւգօյի, Էօժէն Սիւի, Ժիւլ Վէռնի, Բօսիւէյի, Լամարտինի, Լաֆօնդէնի, Ալֆրէդ դը Միւսէի, Էմիլ Զօլայի, Վօլտէրի, Անատօլ Ֆրանսի, Շատօբրիանի, Վէրլէնի և այլն, որոնց ես յիշում եմ խառն և պատահական կարգով։ Այս թարգմանութիւնները տպվել են Կ. Պոլսում, Զմիւռնիայում, Վիէննայում, Վենետիկում և Պարիզում. ապա մասամբ անցել են և Ռուսաստան։ Ռուսահայերն ուղղակի շատ քիչ հեղինակութիւն ունեն թարգմանած, որոնց մէջ են Ալֆօնս Դօդէ և Ֆլամարիօն։ Ֆրանսիական գրականութեան ազդեցութիւնը ռուսահայոց վրա կատարվում է յատկապէս թատրոնական գրուածքների միջոցով։ Թիֆլիսի հայկական թատրոնի խաղացուցակում բազմաթիւ ֆրանսիական թատրոնական խաղեր կան Ռասինի, Կօռնէյլի, Մոլիէրի, Սարդուի Բատայլի, Ֆր. Կոպէի, Բրիէօյի, Հալէվիի, Հէրվիէօյի, Բիսոնի և այլն։

Վերջացնում եմ հետևեալ եզրակացութեամբ։ Հայերը միշտ առանձին նախապատուութիւն են ցոյց տուել ֆրանսերէնին և ֆրանսիական գրականութեան։ Շատ հազիւ կը գտնվի մի ուսեալ հայ, որ չը խօսի կամ գոնէ չը հասկանայ ֆրանսերէն լեզուն։ Ֆրանսիան ևս իր կողմից միշտ համակրութեամբ է վերաբերվել հայոց թէ գրական և թէ քաղաքական հողի վրա (առանձնապէս Թիւրքիայի հայերին)։ Մեծապէս ցանկալի եմ գտնում, որ այս փոխադարձ համակրանքն աճի և տևական լինի։

Սարուխան

Վրիպակներ.—Ներկայ յօդուածի Ա. մասի մէջ սպրդել են հետևեալ սխալները. առաջին երեսի 5-դ սիւնակի վերևից 9-դ տողում պէտք է լինի՝ «ց հնչում էին ջ (ճ=dj)», և 14-դ տողում պէտք է լինի՝ «և ոչ թէ ջ(ամբռ) ու (մարիա)ն»։ Երկրորդ երեսի 3-դ սիւնակի վերևից 11-դ տողում պէտք է լինի՝ «նրանց» և 20-դ տողում՝ «էին»։ 5-դ սիւնակի վերևից 12-դ տողում պէտք է լինի՝ «տեղեկութիւններ են տալիս»։ 21-դ տողից մինչև 24-դ տողը պէտք է ուղղել այսպէս. «Մխիթարեանները, որոնք ԺԸ. դարից սկսած վերականգնեցին հայ մատենագրութիւնը և հայ լեզուն»։

Թատրոնում, նոյեմբերի 18-ին [illegible] Տոլստոյի «Խաւարի իշխանութիւնը» [illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

Երբեմն մեր մէջ հանդէս են գալիս թերթեր և գրողներ, որոնք յայտարարում են, թէ իրանց չէզոք և անկուսակցական են, [illegible] նեն ոչ մի որոշ համոզմունք և ուղղութիւն, այլ հետևում են րօպէի տրամադրութեան, այսօր ազատամիտ, վաղը պահպանողական, մի րօպէ յետոյ թունդ աջակողմեան։ Այդ խնդրի մասին «Բիւզանդիոն» թերթի մէջ ազգային երեսփոխան Զէֆթէ-Սարաֆ խօսելով, հետևեալ իրաւացի դիտողութիւնն է անում։ «Չէզօք, արդարև այլևս ծիծաղելի բառ մըն է, մանաւանդ երբ ըսենք թէ կուսակցութիւններու գաղափարական ընդհարումը, շարժումի, հետևաբար և գոյութեան, լոյսի, հետևաբար և կեանքի ազդարար նշան է։

«Չէզօքը այլևս նշանակութիւն պիտի չունենայ, չէզօքը՝ ոչ մէկ գաղափար չունենալ կը նշանակէ, ինչ որ մեռելութիւն է»։

Այն րօպէին, երբ որևէ մի ազգի, ժողովրդի կեանքի մէջ բուռն հոսանքներ են առաջ գալիս, անկուսակցականութիւն և չէզոքութիւն յայտարարողները պարզապէս կամենում են ծածկել իրանց հոգևոր, բարոյական սնանկութիւնը, որովհետև չունեն հարկաւոր բարոյական կորովը և քաղաքացիական առաքինութիւնը՝ հետևել որոշ, տոկուն և անշեղ համոզմունքի կամ ուղղութեան։

Եւ այդ տեսակ մարդիկ յաճախ չէզոքութեան դիմակի տակ պղտոր ջրում ձուկ են որսում։

*

Դուրեան պատրիարքի հրաժարականը առաջ է բերել այն հարցի քննութիւնը, թէ ով պէտք յաջորդէ Նրան պատրիարքական աթոռի վրա։ Կ. Պոլսի «Ազատամարտ» թերթը գրած լինելով հետևեալը, թէ՝ «Մենք ամեն գնով պիտի արգիլենք, թող չը պիտի տանք որ Ազգ. Ժողովոյ մեծամասնութիւնը պատրիարք ընտրէ Օրմանեանը, Հմայեակ սրբազանը, Արշարունի եպիսկոպոսը, կամ Տրդատ սրբազանը», «Բիւզանդիոն» թերթը այն կարծիքն է յայտնում, թէ ուրեմն դաշնակցականները կամենում են պատրիարք ընտրել Գէորգ եպիսկոպոս Երիցեանի, որ մեղադրուած է իբրև մեղսակից Ղևոնդ վարդապետի, Երուսաղէմի գործերի մէջ։ Ապա թերթը աւելացնում է.

«Մնաց որ, ո՛չ Օրմանեան ընտրելի է Ազգ. Ժողովոյ մեծամասնութեան համար, ո՛չ ալ Հմայեակ սրբազան.—Օրմանեան ընտրելի չէ, որովհետև տակաւին իր դատին վրա Ազգ. Ժողովը վճիռ չարձակեց, և մինչև իսկ եթէ անպարտութեան վճիռ տայ, կիրքերու արդի վիճակին մէջ ո՛չ ոք միտքէն կանցնէ Օրմանեանը պատրիարքական աթոռ վերադարձնել։ Հմայեակ եպիս. ծերացած է, և ինքնին հրաժարած ամեն թեկնածութենէ։ Եւ արդէն այս կամ այն կերպով, շատ խօսիլ տուած է իրեն վրա, կիրքեր գրգռելով իր շուրջը։ Տրդատ սրբազան եթէ քուէ կրնայ ստանալ Ազգ. Ժողովէն, Երուսաղէմի պատրիարքութեան աւելի յարմար կրնայ գալ ներկայ պարագաներուն մէջ քան Պոլսոյ պատրիարքութեան։—Արշարունի սրբազանին գալով, իր տեղափոխութեան միջոցին չըրաւ բան մը որ զինք անարժան կացուցանէր Դուրեան սրբազանին յաջորդելու։ Հարկաւ, կըսեն, Դուրեանէն քիչ մը աւելի աղէկ կրնայ խօսիլ ու գործել։ Պատրիարքական վերջին ընտրութեան Դուրեան սրբազանին մենք ալ քուէ տուինք իբրև երեսփոխան, բայց հիմա չենք զարմանար, ճեթէ անոնք, որ այն ատեն Արշարունի սրբազանին համար քուէ տուած էին, այս անգամ տրամադիր ըլլան պնդելու իրենց նախորդ քուէին վրա։ Եթէ դաշնակցականք զինք չեն ուզեր, իրենց հանդէպ իր մտածելու և գործելու անկախութիւնը պահելուն համար է, ո՛չ թէ ազգային շահերուն այս կամ այն կերպով վնասելուն համար։

Բայց շատ հաւանական է, որ Ազգ. Ժողովոյ մեծամասնութիւնը, երբ կարգը գայ պատրիարք ընտրելու, վերոյիշեալ հինգ եպիսկոպոսներէն բոլորովին տարբեր և աւելի նոր fանեrանեrու մրա խօրհի»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

> Alles ist gesagt, doch Alles bleibt gu sagen.
> Goethe
>
> Ամեն բան ասված է, սակայն ամեն բան պէտք է ասել։
> Գեօթէ

Քանի ամիս սրանից առաջ հայերէն ուղղագրութեան հարցը նորից հրապարակ գալով ըստ երևոյթին մեծ աղմուկ և յուզմունք առաջացրեց գլխաւորապէս տեղական հայ մամուլում։

Խօսեցին հայ մանկավարժներից 2—3 հոգի միայն, հրապարակ դրին իրանց կարծիքներն ու առաջարկները, որոնք բացառապէս դառնում էին վ և ւ տառերի շուրջը, կարծես թէ միայն յիշեալ տառերը լինէին մեր՝ 7 տարի շարունակ դպրոցի նստարանների վրա վարտիք մաշող սաների անգրագէտ լինելու քամբաղդ պատճառը։ Խօսեցին ու լռեցին առանց դրված հարցի վերջնական լուծման յանգելու. լռեցին երևի բոլորովին համոզված՝ թէ իրանք են, որ կան, և թէ իրանց ասածն է ճիշդն ու անսխալը։

Լռեց և լռում է յամառօրէն դեռ ևս Վենետիկի միաբանութիւնը. լռեց ու էլի լռում է «Նոր Դպրոցը», որ յաւակնում է մանկավարժական օրգան լինել։ Լռեցին առհասարակ մեր հայ ուսուցիչներն։

Յիշեալ հարցի մասին խօսեց մեզանում լուրջ գիտնականի հռչակ վայելող պատուելի հ. Մէնէվիշեանը ոչինչ համոզիչ բան ասելով, որ շատ ցաւալի էր իսկապէս։

Խօսեցին ու լռեցին մեզանում սովորական ձևով՝ հարցի վերջնական վճիռը չը տուած։

Սակայն մինչև երբ պիտի տևէ ուղղագրական այս խայտառակ քաօսը, մինչև երբ պէտք է չարչարվի մեր ուսանող սերունդը, անմիտ ուղղագրական վարժութիւններով պարապելը՝ մի քանի տող անտառասխալ գրելու համար։ Ի՞նչ կարիք կայ պահել-պահպանել մի բան, մի գործիք, որն այլ ևս իր նշանակութեանը չը ծառայելով հանդերձ՝ մի աւելորդ և, նոյնիսկ, վնասակար բեռն է դառել։ Ասածս թերևս հեշտ հասկանալի պէտք է լինէր փոքր ի շատէ առողջ խելք ու դատողութիւն ունեցողների համար. բայց արի տես, որ մեզանում դեռ ևս գտնվում են մարդիկ, որոնք տալիս են իբր վերին աստիճան խելացի խորհուրդը հայ ազգին — կարելի եղածին չափ կրիայի քայլերով յառաջանան ազգին համար շահեկանութիւն ունեցող այսպիսի խնդրի մը մէջ, թէ ոչ՝ we are not responsible? մի՞ գուցէ «կաշը խափար քէն՝ գէօզի չքարսանըդ»։

Ահա, այսպիսի խորհուրդ է թելադրում, Արսէն Ս. Գէորգիզեանցը «Մշակի» 136-րդ համարում տպված յօդուածով «Մեր լեզուի րէֆօրմատօրներուն»։

Եւ այսպիսի խորհուրդ է թելադրում պարոնը՝ գրական ու մանկավարժ. ապարէզում պատկառելի և բեղմնաւոր գործիչը Մալխասեանին, Աղայեանին ու նրանց մանաւանդ, որոնք բարեբաղդօրէն տարբեր կարծիք ունեն հայերէն ուղղագրութեան վերաբերմամբ, կարծիքովս՝ Գէորգիզեանը շատ է շտապել, միայն րօպէական ազդեցութեան ենթակայ միջոցին է գրել իր ընդարձակ, բայց ըստ էութեան, անհամոզիչ յօդուածն իմ «Հայերէն ուղղագրութիւնը» յօդուածի առիթով «Մշակի» 108-դ համարում տպված։

Իսկ եթէ յարգելի պարոնը չը շտապէր ու տրամադիր լինէր աւելի ուշադրութեամբ կարդալ գրուածքս, այն դէպքում, համոզված եմ հիմնովին, թէ նա կը համաձայնէր առաջարկիս և, որ գլխաւորն է, չէր վերագրի ինձ այն, ինչ որ ես չեմ ասել երբէք։

Խօսելով ընդհանրապէս՝ ես ասել եմ—«Եւրոպայում խմբագիրներն ու հեղինակները չեն գանգատվում, որովհետև շատ ընթերցողներ ու բաժանորդներ ունեն»։ Իսկ մասնաւորապէս Շվէյցարիայի վերաբերմամբ ասել եմ—«Շվէյցարացին, առանց բացառութեան, քաղաքացի թէ գեղջուկ, ստանում է որևէ լրագիր, որովհետև գրագէտ է, չը կայ նրանց մէջ անգրագէտի մէկը այլ ևս, այս է պահանջում պետական օրէնքը պարտաւորապէս»։ Կարծում եմ պարզ է, որ պարտաւորապէս խօսքը միմիայն Շվէյցարիային է վերաբերվում։

Ահա թէ ինչպիսի սխալներ են գործում ուրիշներին կրիայի քայլերով յառաջանալ, իսկ իրանք քենգուրուի (kangureu) ցատկումներով վազող թելադրիչները։

Ցաւալի է ասել, որ Գէորգիզեանն իր ընդարձակ յօդուածում ո՛չ մի իրական, ոչ մի համոզեցուցիչ ու հիմնաւոր բան չէ ասում «Մշակի» 108-րդ համարում առաջարկածս կէտերի դէմ. այլ բաւականանում է ընդհանրապէս հեգնելով միայն։ Խօսելով հայի ա՛գրագիտութեան առիթով՝ ասել եմ և պնդում եմ դարձեալ գլխովին համոզված, որ այս անգրագիտութեան իսկական դըժբաղդ պատճառը, բուն չարիքը, հայերէն ուղղագրութեան՝ համեմատած վրացերէնի հետ, չափազանց բարդ, անտանելիօրէն դըժուար լինելու մէջն է կայանում։ Ասածիս ապացոյց բերում եմ այստեղ ներկայումս ընդունված ու գործադրվող վրացերէնի այբ-բէնը ամբողջովին՝ համապատասխան հայերէն տառերով.

ა—ա, ბ—բ, გ—գ, დ—դ, ე—է, ვ—վ, ზ—զ, თ—թ, ი—ի, კ—կ, ლ—լ, მ—մ, ნ—ն, ო—օ, პ—պ, ჟ—ժ, რ—ր, ს—ս, ტ—տ, უ—ու, ფ—փ, ქ—ք, ღ—ղ, ყ—ղ, შ—շ, ჩ—չ, ც—ց, ძ—ձ, წ—ծ, ჭ—ճ, ხ—խ, ჰ—հ։

Ահա, այս վերօգրեալ մխեդրուլի (მხედრული) կոչված տառերով են տպագրում մեր հարևան վրացի եղբայրներն իրանց բոլոր գրքերն ու լրագիրները. ահա, այս հասարակ, պարզ ու ամենին մատչելի տառերով են գրում իրանց նամակներն և թղթակցութիւնները։

Ով գիտէ այս տառերը, նա գիտէ անսխալ կարդալ, անսխալ գրել, առանց հայերէնի պէս անմիտ վարժութիւններ կատարելու։ Այս իդէալական հասարակ, առանց ընթերցանութեան որևէ անիմաստ ու յիմար կանոնների տառերի շնորհիւն է, որ վրացի սիրունիկ Նակօ, Վանօ, Թեկօ և Նեկօները, ամենաշատը, մի տարի միայն դպրոց յաճախելուց յետոյ, վարժ կարդում և, որ զարմանալին է, գրում են առանց տառասխալի բառիս ամենալայն ըմբռնումով։

Այն ինչ՝ հայ Մարտօ ու Սեպօ, Սաթիկ ու Շողիկները եօթ երկար ու ձիգ տարիներ ուսումնարան յաճախելուց վերջն էլ բազմաթիւ սխալներով են լցնում իրանց գրութիւնները։ Ահա, այս եմ ասել և ասում եմ դարձեալ, որ անհրաժեշտ է հայերէնի այբուբենը հիմնովին բարեփոխել, հեշտացնել ու մատչելի դարձնել բոլորի համար, նոյնիսկ ուսումնարանի պատերից դուրս—տանը, խանութում և այլն։ Պէտք է հեշտացնել մեր գրագիտութեան տեխնիկան այն աստիճանի, որ ուսումնարան նոր յաճախող մեր սիրունիկ Արամ և Լուսիկները կարենան հեշտօրէն կարդալ-գրել սովորեցնել դպրոց չը յաճախող իրանց մեծ եղբայր ու քոյրերին, ընկեր ու ընկերուհիներին, ինչպէս անում են վրացի սիրունիկ Դաթօ ու Թամրօները։

Բայց չէ՞. Գէօրգիզեանը լրագրական ասպարէզ նետվելով սրտացաւ բարեկամի ցանկութեամբ թելադրում է հայ լեզուի րէֆօրմատօրներուն կրիայի քայլերով յառաջանալ, այս էլ խիստ սրտառուչ հեգնանքով ու դափնիներ չը տալու սպառնալիքով համեմած։ Խիստ ու անգութ ժլատն է եղել յարգելի պարոնը, բայց և շատ փափկասիրտ կրիայի քայլերով յառաջանալու հրաշալի խորհուրդով։

Այժմ իրաւունք եմ համարում հարցնել պարոնին թէ՝ հերիք չեղա՞ւ արդեօք, մարդ Աստծու, որ հայ թշուառ ազգը, իր աշխարհ գալուց ի վեր, մինչև այսօր շարունակ ձեր թելադրած կրիայի քայլերով է յառաջացել. առաւել լաւ ու ցանկալի չէ՞, որ գոնէ այսուհետև մարդկային քայլերով յառաջանայ, քանի համայն մարդկութեան մի անդամն էլ ինքն է։

Եւ ի՞նչ կը կորցնէ, ի՞նչ վնաս կը կրէ հեշտացնելով գրագիտական տեխնիկան այն աստիճան, որ կարենայ մի ամսվայ ընթացքում սովորել, իւրացնել. խորապէս համոզված եմ թէ՝ ոչինչ չը կորցնելով հանդերձ մեծապէս պիտի շահի, այսինքն կարճ միջոցում գրագէտ ու գրասէր պիտի դառնայ, որ և ձեր ցանկութիւնն է կարծում եմ։

Դուք, պ. Գէօրգիզեան, ինչպէս ձեր ընդիմախօս և խոնարհաբար թելադրիչ—կրիայի քայլերով յառաջանալ—յօդուածից պարզ երևում է, խիստ սիրահար եթէ-ների էք և իբր համոզիչ փաստ՝ գրում էք, ի միջի այլոց, հետևեալը. «Կը կրկնեմ նորէն. եթէ ուսումը ձրի և պարտադիր ըլլար, այսօր չը պիտի գտնէինք մէկը, որ հայերէնի ուղղագրութեան «անտանելիօրէն դժուար» (?) ըլլալուն համար եա՛ թէ՛ ուսումէ. եթէ կը տեսնենք անգրագէտներ և այլն»։ Իսկ ձեր այս եթէասիրութեան ու կրիայի քայլերով յառաջանալու թելադրութեանը պատասխանում եմ—ճիշտ են հարկաւոր և ինչացու են այդ չնաշխարհիկ եթէները։ «Եթէ ու եթէ». բայց քանի որ չը կայ ձեզ և ամենին ցանկալի պարտադիր ու ձրի ուսման օրէնքը, ի՞նչ անել ուրեմն այս քամբաղդ դէպքում։

Սպասե՞լ արդեօք դեռ ևս, և ինչքա՞ն սպասել, երբ մեր գրագիտութիւնը հեշտացրած միջոցին՝ ամբողջ հայութեան պատկառելի մասը մեծ յօժարութեամբ և կամովին գրագէտ կը լինի համեմատաբար կարճ ժամանակի ընթացքում, ինչպէս մեր վրացի եղբայրներն ու քոյրերն են։ «Փլա՛ւ, փլա՛ւ» բացականչելով՝ փլաւ չենք ստանայ ամենևին, իւղ և բրինձ է հարկաւոր. իսկ ձեր սիրուն-սիրուն և à la կրիայի քայլերով յառաջացող քայլերը հային գրագէտ չեն դարձնի երբէք, այս է հաստատ համոզմունքս։

Դուք, պ. Գէօրգիզեան, անգիտակցօրէն իւղ էք քսում իմ հացին՝ եւրոպական գըլխաւոր լեզուների խայտառակ և ապուշ ուղղագրութեան օրինակներ բերելով, որոնց մասին կը խօսեմ ես մի այլ անգամ։

Մկրտ. Նաւասարդեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՑ

—

◆ Հաճոյքով կըլսենք թէ Տիգրան Խան Քէլէկեան իմանալով թէ իր անունով Զօք Մարզուանի մէջ կառուցանելի որբանոցին համար նախապէս նուիրած 1,000 ոսկին պիտի չբաւէ. բայցը գոցելու համար 500 ոսկի ևս նուիրելու պատրաստակամութիւն յայտնած է ինքնաբերաբար Միութեան Կեդրը. Ժողովին։

◆ Արաբկիրի առաջնորդարանը կը գրէ պատրիարքարան թէ իր Թեմերէն և Ակնայ գիւղերէն Անջրդի Նահիյէին միւտիրը սկսած է իր հին րէժիմի գործելակերպին։ Բանի խուզարկութիւններ կը կատարէ տուներու մէջ, հայերը կը խոշտանգէ, թուրք տարրը կը գրգռէ հայերուն դէմ և նոյն իսկ հրաժան տուած է, որ Թուրքերը զէնք առնեն և ջարդի սկսին։ Առաջնորդարանին և նոյն գիւղի ժողովրդեան կողմէ ամիսէ մը ի վեր դիմումներ կատարուած են Ակնայ կառավարութեան, և կուսակալութեան ու առաջնորդարանի բողոքներուն վրա դատ սկսուածէ է յիշեալին դէմ։ Միւտիրն երիտասարդ դպրոցական մը է, որ հակառակ լուսամիտ ըլլալուն, ընդհակառակն հայերը շարունակ խըլյանէթ, կեավուր բառերով կորակէ։ Ասկէ զատ իրան համակիր չեղող Թուրքերուն դէմ ալ բռնապետական ընթացք կը բռնէ և կը խոշտանգէ. այդ պատառով անոնք ալ բողոք բարձած են անոր դէմ։ Դատավարութիւնը սկսած է։ Գուցէ յիշեալ հակասահմանադրական միւտիրը դէպքի մը ծագման պատճառ ըլլայ, կըսէ առաջնորդարանը. այս պատճառաւ առաջնորդարանը կանխաւ իրենց վիճակը պարզելով կը խնդրէ որ հարկ եղած տեղերը դիմում ըլլայ, որպէս զի Խարբերդի կուսակալութեան պէտք եղած խիստ հրամանը տրուի։ Սոյն խնդիրը պատրիարքարանի գործակատարին յանձնուեցաւ, որ երէկ դիմեց ներքին գործոց մինիստրին և կարգադրութիւն մը խնդրեց։ («Բիւզ.»)

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

2 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Խոլերայով հիւանդ մնում են 8 հոգի։

ՄՕԳԻԼԷՎ։ Կալուածատէր Վօյնիչ-Նօժենսկիի գործարանում հրդեհը պատճառեց 75,000 րուբլու վնաս։

ՕԴԵՍՍԱ։ Բօրսային կոմիտէտը այն կարծիքը յայտնեց, թէ ցանկալի չէ արտասահմանում հիմնել բօրսային կոմիտէտների ներկայացուցչութիւններ։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՒ։ Գարնանը խոլերայի դէմ աւելի աջող կռիւ մղելու նպատակով նահանգական վարչութիւնը վճռեց զէմստվային ժողովի միջոցով միջնորդել գումարել հարաւ-ռուսական համագումար, մասնակցութեամբ Եկատերինօսլաւի, Խարկովի, Տաւրիկեան նահանգների, Դոնի և Կուբանի շրջանների ներկայացուցիչների։

ՉԵԼԵԱԲԻՆՍԿ։ Երէկ սպանվեց պրիստաւ Չիկրիւլօվը, որ հետապնդում էր երեք ոստիկաններ սպանողներին։

ԽԱՐԿՕՎ։ Հանքարդիւնաբերողների համագումարը յանձնարարեց համագումարի խորհրդին մշակել զէմստվային տուրքի և զէմստվային հաստատութիւնների ներկայացուցչութեան հարցերը։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Բացվեց Կասպիական-Վոլգայի ձկնարդիւնաբերողների համագումարը։

ԵԱՐՕՍԼԱՒԼ։ Զէմստվային խորհուրդը ի յաւերժացումն Ռոմանօֆների Տան 300-ամեակի յատկացրեց 6,000 րուբլի Եարօսլաւլում կրթիչ տուն հիմնելու համար

ԳԼԱԶՕՎ։ Երէկ երեկոյեան զգացվեց ուժեղ երկրաշարժ։

ԼՕՁ։ Յայտնի կողոպտիչ Դրուժեվսկին իր խմբով ձերբակալելիս սպանվեցին պօդպօրուչիկ Գավրիլօվը և պահնորդական բաժանմունքի գործակալ Բարկօվսկին. թեթև վիրաւորվեցին մի ժանդարմ և Դրուժեվսկին։ Չարագործները փախան, թողնելով ատրճանակներ և փամփուշտներ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ոստիկանութիւնը կալանաւորեց գաղտնի լրագրի խմբագիր Դմիտրիեվին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱԻՆՏՈՒՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ց. ՄԱՐՑԻՆԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկ. սհատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—131

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ, և ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունել. ամեն օր | Առաւօտ. ժ. 9—12 | Երեկոյ. ժ. 5—7

(ե.հ.կ.) 1254. 100—11

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

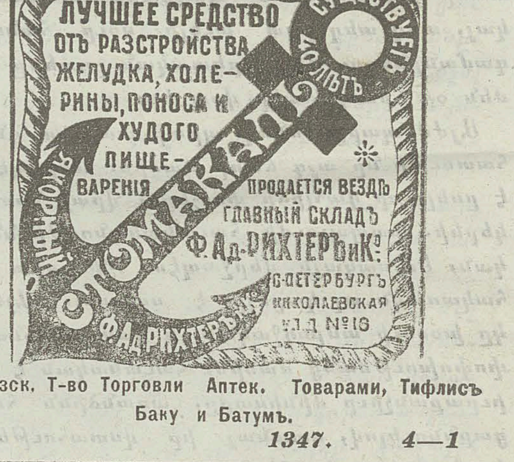

Кавказск. Т-во Торговли Аптек. Товарами, Тифлисъ Баку и Батумъ.

1347. 4—1

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

„ԱՂԲԻՒՐԻ“ և „ՏԱՐԱԶԻ“

SOLUSOՅԵԱՆ

յատուկ № №-ը, ինչպէս և

ԼԷՎ ՏOԼUՏOՅ

(կեն. ազգական ակնարկ)

Իւրաքանչիւրն առանձին 15 կ., երեքը միասին 40 կ.։

ԼԷՎ ՏOԼUՏOՅ

պատշաճ նուէր պատանիներին.

100 հատը 10 ր., վերադիր վճարով 11 ր.։

Դիմել՝ ТИФЛИСЪ, ред. «АГБЮРЪ»

(հ. շ.) 1340. 2—2

---

2 ԶՈՅԳ ՄԱՇԻԿ 5 Ր. 80 Կ.

տղամ. կամ կանանց համար, կապիչներով, նոր ձևի, շպիկլաներով, ամուր, էլեգանտ։ Կաշին սև։ Ցոյց տալ մաշկի կամ կրկնակօշիկի №-ը։ Պատուէրները կատարվում են վերադիր վճարով, առանց կանխավճարի։ Ճանապարհած. 75 կ., Սիբիր՝ 1 ր. 5 կ.։ 4 զոյգ պատուիրելուց՝ ճանապարհած. մեր հաշւին։ Անհամապատասխան մաշիկները յետ ենք ընդունում փոխելու կամ փողը վերադարձնելու պայմանով։ Հասցէագրել՝ Лодзь, Т-во „Слава“. 257.

(շ.) (B. 89278) 1283. 15-3

ՁՐԻ

ոպէս պրեմ. միայն մինչև դեկտ 25 ըստ.

Պատկերների Արուեստ. հիմնարկութիւնը առաջարկում է այս լրագրի բոլոր ընթերցողներին բնական մեծ. պատկեր, մեծացված դարմանալի նմանող., 38 սանտ. լայն. և 48 սանտ. բարձր., ցանկացած լուսանկարից, միանգամայն ձրի, միայն թէ այդ պատկերը ստացողը յանձնարարէ մեր հիմնարկ. իր ազգականների և բարեկամների շրջանում։ Խնդրում ենք գրել Ձեր ազգանունն ու հասցէն Ձեր լուսանկարի ետևում և ուղարկել մեզ հետևեալ հասցէով. Худож. 3 вед. СЕМИ-ЭМАЛЬ, Лодзь № 97. Ձեր լուսանկ. կը վերադարձվի Ձեզ անվնաս զրուծեան մէջ։ Խնդրվին նկարների մէջ եղած մեծացվելի նկարի վրա նշան անել՝ X.

(B. 91459) 1319. 6—2

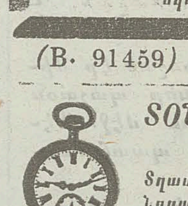

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՄԱՐ!!

ԴԵՌ ՁԵՂԱԾ!!

Տղամ. խուլ ժամացոյց, 3 փականով, նորաձոյն ձևի, տափակ, ամերիկ. ոսկուց, չքեղ զեղանկարած, „Prima America“ մարկայով, մինչև անգամ մասնագէտը չէ կարող զանազանել 56 յարգի իսկական ոսկուց։ Բացի չքեղութիւնից՝ այդ ժամաց. շվէյցար. ամենալաւ կօնստրուկցիայով են և պարզևատրված են շքանշաններով։ Լարումը կօթից, 40 ժամը մի անգամ, „Remontoir“. Ստուգված են մինչև րօպէները. գրաւոր երաշխաւոր. 6 տարով։ Գինը 12 ր փոխարէն՝ միայն 3 ր. 75 կ., 2 հատը 7 ր. 20 կ.։ Այդօրինակ բաց-ժամաց.—2 ր. 75 կ., 2 հատը 5 ր. 20 կ.։ Այդօր. կանացի բաց-ժամաց.—3 ր. 75 կ., խուլ ժամաց.—6 ր. 50 կ.։ Մեր ֆիրման հռչակելու մտքով մենք կցում ենք իւրաքանչ. ժամացոյցին ձրիաբար՝ 1) շքեղ պանցեր շղթայ նոյն ոսկուց, 2) բրէլօկ 84 յարգի արծաթից՝ ոսկեզօծ (կամ կողմնացոյց), 3) զամշեայ քսակ ժամաց. համար։ Ուղ. ենք պօստով, վերադիր վճ., առանց կանխավճ.։ Հասցէագրել՝ ВАРШАВА, Складъ часовъ Т-ва „МИЛЯНО“, I-ое почт. отдѣл. 7.

Ճանապարհած. հաշւվում է 1—4 ժամաց. համար 50 կ.։ ԾԱՆՕԹ.—Արծաթէ 84 յարգի խուլ ժամաց. 3 փականով՝ 8 ր., բայց—5 ր. 50 կ.։ Այդ ձևի կանացի խուլ ժամաց.—6 ր. 50 կ.։ Թղթակց. ռուսերէն կամ գերմաներէն։

(շ.) (B. 90298) 1312. 2—2

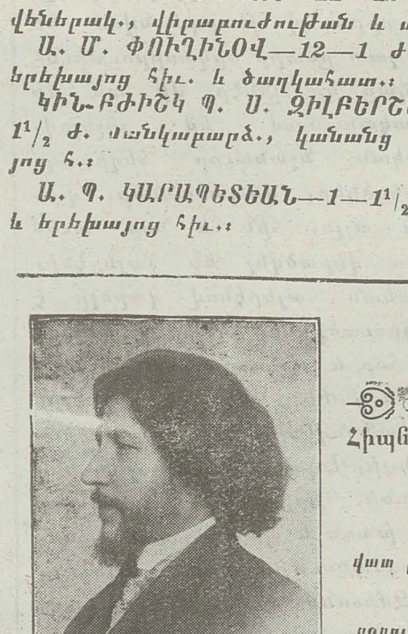

ՀԻՊՆՈՏԻԶՄ

ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ

Հիպնոտիզմը բնական ձիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան

Հիպնոտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել խմելը։

Հիպնոտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ բարքերը։

Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։

Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ աքանչելի ոյժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ թատրոններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրոֆէսիօնալ հիպնոտիստ։

Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։

Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօսացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն Հիպնոտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգեխօսութեան և Տելեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պիտի ուղարկել 10 կոպէկի նամակադրոշմ ճանապարհածախսի համար։

ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։ Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago, Ill. U. S. A.

(ե.շ.) 689. 100—52